

مطالعه تطبیقی ماهیت پیام مطمئن شورای رقابت

مأده کریمی قهدریجانی*
عبداله رجبی**

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶

چکیده

نهاد «پیام مطمئن» مندرج در ماده ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، از نوآوری‌های مهم حقوق رقابت ایران است که به‌ویژه در زمینه ادغام و تحصیل سهم طراحی شده تا با ارتقای پیش‌بینی‌پذیری و افزایش امنیت حقوقی، از بروز رفتارهای ضدرقابتهی در فرایندهای ادغام و تحصیل سهم جلوگیری کند. این استعلام چندوجهی، با ترکیبی از ویژگی‌های مشورتی، پیشگیرانه، موقتی و اعتباری، کنش‌های فعالان بازار را هدایت و شفافیت فرایندهای اقتصادی را تقویت می‌کند. با این حال، پیام مطمئن در وضعیت فعلی فاقد اثر الزام‌آور نسبت به اشخاص ثالث است و حدود و ضوابط حق اعتراض آنان به روشنی مشخص نشده است. در بخش تطبیقی، این نهاد با اعلامیه ارزیابی تجاری و سیاست تأیید پیشینی در حقوق رقابت ایالات متحده و اعلامیه تسهیل در حقوق رقابت اتحادیه اروپا مقایسه شده و نقاط قوت آنها از نظر الزام‌آوری نسبی، نقش پیشگیرانه و انتشار عمومی بررسی شده است. در پایان، پژوهش با تأکید بر ضرورت تعریف دقیق پیام مطمئن، تدوین آیین‌نامه‌ای جامع و نظام‌مند، تعیین آثار حقوقی مشخص، طراحی سازوکار پاسخ‌گویی مؤثر و الزام به انتشار پیام‌ها با رعایت ملاحظات محرمانگی، راهکارهایی برای ارتقای کارآمدی و تثبیت جایگاه این نهاد در نظام حقوق رقابت ایران ارائه می‌دهد.

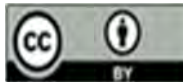
کلید واژگان:

پیام مطمئن، شورای رقابت، سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، پیشگیری از رفتارهای ضدرقابتهی، حقوق رقابت تطبیقی.

* کارشناس ارشد، دانشگاه تهران: پردیس بین‌المللی کاسپین، گیلان، ایران.

** استادیار، دانشکده حقوق، دانشگاه تهران: دانشکدگان فارابی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

rajabya@ut.ac.ir

Copyright: ©2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

رقابت آزاد و سالم از بنیان‌های اساسی نظریه اقتصادی مدرن و یکی از مؤلفه‌های کلیدی دستیابی به توسعه پایدار، افزایش بهره‌وری و ارتقای رفاه مصرف‌کنندگان است. در نتیجه، دولت‌ها برای صیانت از ساختار رقابتی بازارها، به ایجاد و تقویت نهادهای نظارتی و تنظیمی روی آورده‌اند که از مهم‌ترین آنها نظام حقوق رقابت است. حقوق رقابت، به‌عنوان شاخه‌ای تخصصی از حقوق اقتصادی، نقش تعیین‌کننده‌ای در پیشگیری از رفتارهای ضدرقابتی، تضمین برابری فرصت‌ها برای فعالان اقتصادی و حفظ منافع عمومی ایفا می‌کند. در چارچوب حقوق ایران، یکی از مهم‌ترین ابتکارات نهادی در زمینه تنظیم رقابت، «پیام مطمئن» شورای رقابت^۱ است که مستند به ماده ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ایجاد شده است. این نهاد حقوقی با هدف پاسخ به استعلامات شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی درخصوص انطباق اقدامات‌شان با مواد ۴۷ و ۴۸ همان قانون تعریف شده است. پیام مطمئن به فعالان اقتصادی این امکان را می‌دهد تا پیش از اقدام، از مطابقت رویه‌های خود با مقررات ضدانحصار و ضدرقابتی اطمینان حاصل کنند و در نتیجه از مواجهه با پیامدهای قانونی پرهزینه جلوگیری نمایند. باوجود کارکردهای مثبت این نهاد، ابهامات مهمی در خصوص ماهیت، آثار حقوقی و جایگاه پیام مطمئن در ساختار نظام حقوقی کشور وجود دارد. از جمله، مشخص نیست که پیام مطمئن از حیث الزام‌آوری چه وضعیتی دارد، آیا شورای رقابت می‌تواند از محتوای پیام صادره عدول کند و در صورت چنین عدولی، چه تأثیری بر امنیت حقوقی فعالان اقتصادی خواهد داشت.

این مقاله بر این فرض استوار است که نهاد پیام مطمئن، به‌عنوان استعلامی با کارکرد پیشگیرانه، نظارتی و تنظیمی، می‌تواند نقش مؤثری در کاهش ابهامات حقوقی، ارتقای شفافیت و پیش‌بینی‌پذیری، و در نهایت تقویت فضای رقابتی ایفا کند. تحقق این اهداف، مشروط به تدوین دقیق‌تر چارچوب‌های اجرایی، تبیین ضمانت‌اجراهای حقوقی، و شفاف‌سازی جایگاه این نهاد در منابع حقوقی کشور است. پیام مطمئن، با ماهیت پیش‌نگر خود، می‌تواند از بروز اختلافات

۱. شورای رقابت شورای رقابت نهادی فراقوه‌ای است که با هدف پاسداری از حقوق رقابت و جلوگیری از رفتارهای ضدرقابتی فعالیت می‌کند. قابل دسترسی در: <https://nicc.gov.ir>

پرهزینه جلوگیری، تعادل میان منافع متعارض را حفظ، و اعتماد فعالان اقتصادی به نظام حقوق رقابت را تقویت کند.

در همین راستا، مقاله حاضر در پی پاسخ به پرسش‌هایی اساسی است: ماهیت حقوقی پیام مطمئن شورای رقابت چیست و چه جایگاهی در ساختار حقوقی ایران دارد؟ آثار و محدودیت‌های آن در حوزه تنظیم‌گری بازار چیست؟ و این نهاد در مقایسه با سازوکارهای مشابه در دیگر نظام‌های حقوقی در ایالات متحده و اتحادیه اروپا چه ویژگی‌های مشترک و متمایزی دارد؟ با بررسی مبانی نظری و تحلیل تطبیقی نهادهای مشابه در نظام‌های حقوق رقابت پیشرفته، تلاش خواهد شد ظرفیت‌های موجود برای ارتقای اثربخشی پیام مطمئن شناسایی، و پیشنهادهایی برای بهبود چارچوب‌های اجرایی و تقنین آن ارائه شود. هدف نهایی ارائه تصویری دقیق، واقع‌گرایانه و علمی از جایگاه پیام مطمئن در نظام حقوقی ایران و ظرفیت‌های آن برای حمایت از رقابت سالم و شفاف‌سازی فضای اقتصادی کشور است.

۱. پیام مطمئن شورای رقابت: مفهوم و مبانی

۱.۱. تعریف پیام مطمئن

حقوق اقتصادی به‌عنوان شاخه‌ای مهم از علم حقوق، به مطالعه و تحلیل قواعد و اصول حاکم بر روابط اقتصادی در جامعه می‌پردازد. گاهی نگاه در این حوزه، نگاهی پیشینی و پیشگیرانه است که بر وقایعی تمرکز دارد که اثر حقوقی دارند و هدف اصلی تنظیم و کنترل آینده است، نه صرفاً درمان مشکلات گذشته.^۱ بر این اساس، تصمیمات پیشینی شورای رقابت به‌عنوان ابزارهایی تنظیمی و پیشگیرانه باید تحلیل شوند که پیش از وقوع نقض حقوق رقابت، با هدف کنترل بازار و جلوگیری از تخلفات رقابتی اتخاذ می‌شوند.^۲

این رویکرد پیشگیرانه، نقش کلیدی و سازنده‌ای در نظام حقوق رقابت ایفا می‌کند و پیام مطمئن ماهیتی تنظیمی، نظارتی و انضباطی دارد که به افزایش امنیت حقوقی بنگاه‌ها و بهبود

1. Veljanovski, Cento G., *Economic Principles of Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 7.

۲. مرتضوی بریجانی، عبدالحمید، *حقوق رقابت و آیین دادرسی آن*، ج ۱، تهران: قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۴۰۲، صص. ۴۰۰ و ۴۰۱.

فضای رقابتی کمک می‌کند. با این حال، این ابزار عملاً نیازمند چارچوب‌های نظارتی و قانونی محکم است تا از سوءاستفاده و ایجاد انحصار جلوگیری شود.

۱.۲. مبانی قانونی پیام مطمئن

ماده ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، پیام مطمئن شورای رقابت را به‌عنوان ابزاری قانونی برای پاسخ به استعلامات بنگاه‌ها درباره مواد ۴۷ و ۴۸ این قانون تعریف می‌کند.^۱ شورا موظف است ظرف یک ماه از تاریخ دریافت استعلام، نظر خود را به‌صورت کتبی یا در قالب پیام مطمئن به متقاضی اعلام نماید. در صورت عدم پاسخ یا اعلام عدم شمول، اقدام بنگاه در چارچوب مواد مذکور معتبر تلقی می‌شود که پیام مطمئن را به سازوکاری پیش‌نگر برای تبیین وضعیت قانونی فعالیت اقتصادی بدل می‌کند.

دستورالعمل اجرایی مواد ۴۷، ۴۸ و ۴۹ و تبصره‌های آن، مستندات لازم در زمان استعلام را تعیین کرده است.^۲ پیام باید دارای مستندات کافی باشد و زمان یک ماه نتیجه استعلام پیام مطمئن از زمان تکمیل مدارک محاسبه می‌شود. پیام مطمئن به‌عنوان یکی از ابزارهای پیش‌نگر حقوقی، باهدف افزایش اطمینان حقوقی، کاهش ابهام‌های قانونی و تسهیل فعالیت‌های مشروع اقتصادی طراحی شده است. این نهاد از یک‌سو با شفاف‌سازی وضعیت حقوقی رویه‌های موردنظر، زمینه‌ساز تنظیم صحیح روابط اقتصادی با رعایت اصول حقوقی و مصالح عمومی می‌گردد و ازسوی دیگر، نقش مؤثری در پیشگیری از اختلال در نظم رقابتی و شناسایی رویه‌های ضدرقابتی ایفا می‌کند. به‌منظور تحقق اهداف این نهاد، ضروری است مبانی حقوقی، فرایند صدور، نحوه اجرا، آثار و ضمانت اجرای آن به‌صورت منسجم، شفاف و مبتنی بر اصول حقوق رقابت تبیین و تقویت گردد؛ به‌نحوی که از یک‌سو اعتماد فعالان اقتصادی را جلب نماید و ازسوی دیگر مانع از سوءاستفاده احتمالی از این سازوکار شود.

۱. صدر ماده ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی.

۲. دستورالعمل اجرایی مواد ۴۷، ۴۸ و ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۹۷/۰۹/۱۷.

۲. تحلیل تطبیقی نهادهای پیش‌نگر در تعامل حقوق رقابت و نگاه‌های اقتصادی

در حقوق رقابت تطبیقی، برخی نهادهای پیش‌نگر به‌منظور کاهش ریسک حقوقی نگاه‌ها و پیشگیری از نقض مقررات، به فعالان اقتصادی این امکان را می‌دهند تا پیش از انجام اقدام خاص، انطباق آن را با قواعد رقابتی استعلام کنند. ابزارهایی نظیر «اعلامیه ارزیابی تجاری»^۱ در وزارت دادگستری ایالات متحده،^۲ «اعلامیه تسهیل»^۳ در کمیسیون اروپا، و پیام مطمئن شورای رقابت در ایران، در این چارچوب جای می‌گیرند. همچنین، در ایالات متحده، کمیسیون تجارت فدرال^۴ از نهادی چون «سیاست تأیید پیشینی»^۵ برای الزام به اخذ تأیید قبلی در برخی فرایندهای ادغام استفاده می‌کند. هرچند اهداف حقوق رقابت در هر کشور متفاوت است،^۶ کارکرد مشترک این ابزارها، ارتقای شفافیت، پیش‌بینی‌پذیری و تسهیل تعامل میان نهادهای تنظیم‌گر و بازیگران اقتصادی است.

۲.۱. تحول رویه‌ای در اجرای حقوق رقابت آمریکا: از مداخله قضایی تا حل‌وفصل اداری

طی دهه‌های اخیر، کمیسیون تجارت فدرال ایالات متحده و بخش ضدانحصار^۷ وزارت دادگستری آمریکا که مجموعاً به آنها «آژانس‌ها»^۸ گفته می‌شود، به تدریج از رسیدگی قضایی در پرونده‌های ضدانحصار فاصله گرفته‌اند. در مقابل، آن‌ها روزبه‌روز بیشتر به حل‌وفصل اختلافات از طریق توافق‌نامه‌های رضایتمندانه^۹ روی آورده‌اند؛ روندی که از آن با عنوان «فرهنگ توافق»^{۱۰} یاد می‌شود. این گذار از یک رژیم دادرسی‌محور به رژیمی نظارتی، که از دهه ۱۹۸۰ آغاز شده، تأثیر عمیقی بر سیاست‌گذاری اجرایی در حوزه رقابت گذاشته است. طی سه دهه گذشته، تقریباً تمام پرونده‌های اجرای مدنی در حوزه رقابت توسط این آژانس‌ها با توافق‌های خارج از دادگاه

1. Business Review Letter (BRL)
2. Department of Justice (DOJ)
3. Comfort Letter
4. Federal Trade Commission (FTC)
5. Prior Approval Policy
6. Bradford, A.; Chilton, A.; Megaw, C., & Sokol, N. "Competition law gone global: Introducing the comparative competition law and enforcement datasets", *Journal of Empirical Legal Studies*, Vol. 16, No. 2, 2019, p.30.
7. Antitrust Division
8. Agencies
9. Consent Decrees
10. culture of consent

پایان یافته‌اند.^۱ بررسی این تحول، به‌ویژه در بستر حقوق تطبیقی، می‌تواند به شناخت بهتر مزایا، چالش‌ها و پیامدهای آن برای نهادهای مشابه در دیگر کشورها کمک کند.

۲.۱.۱. تطبیق تحلیلی نهاد «پیام مطمئن» شورای رقابت با اعلامیه ارزیابی تجاری

در نظام حقوقی ایالات متحده، یکی از مهم‌ترین سازوکارهای پیشگیرانه اجرای حقوق رقابت، اعلامیه ارزیابی تجاری است که توسط بخش ضدانحصار وزارت دادگستری^۲ اداره می‌شود. این نهاد بستر رسمی برای ارزیابی پیشینی رفتارهای تجاری مورد نظر اشخاص حقیقی یا حقوقی فراهم می‌آورد.^۳ مطابق بند ۵۰۶ از عنوان ۲۸ مقررات فدرال،^۴ اعلامیه ارزیابی تجاری نامه‌ای کتبی است که بیانگر نیت فعلی وزارت دادگستری نسبت به رفتار پیشنهادی است و توسط معاون دادستان کل یا نماینده وی امضا می‌شود. این سازوکار از نظر ماهیت و کارکرد شباهت زیادی با نهاد اعلامیه تسهیل در اتحادیه اروپا دارد.^۵

اگرچه در ظاهر شبیه نظر مشورتی^۶ است، اما ماهیت آن متفاوت است. وزارت دادگستری صراحتاً اعلام کرده مجاز به صدور نظر مشورتی برای اشخاص خصوصی نیست؛^۷ از این رو این اعلامیه صرفاً اعلام رسمی نیت اجرایی مرجع صادرکننده است. این نامه الزام‌آور نبوده^۸ و نسبت به اشخاص ثالث نیز اثر حقوقی ندارد، اما به دلیل شرایط صدور آن از جمله لزوم درخواست کتبی، عدم پذیرش اظهار شفاهی و الزام به ارائه اطلاعات کامل و صادقانه در عمل جایگاهی مهم یافته است.^۹ کارکرد اصلی این نهاد ایجاد شفافیت و پیش‌بینی‌پذیری برای فعالان اقتصادی است. با وجود فقدان ضمانت اجرا، اعلامیه ارزیابی تجاری با کاهش ریسک دعاوی، تسهیل تصمیم‌گیری‌های

1. Wright, Joshua D. & Ginsburg, Douglas H., "The Economic Analysis of Antitrust Consents," *European Journal of Law and Economics* (forthcoming), George Mason University Law & Economics Research Paper Series, No. LS 18-12, p. 3.

2. Antitrust Division of the DOJ

3. <https://natlawreview.com/article/seeking-opinions-potential-conduct-antitrust-division-department-justice>

4. 28 CFR § 50.6 - Antitrust Division business review procedure.

5. IP Glossary, "Business Review Letter", available at:

<https://www.ipglossary.com/glossary/business-review-letter/> (last visited 17/07/2025).

6. advisory

7. Paragraph 1 of 28 C.F.R. § 50.6.

8. Paragraph 9 of 28 C.F.R. § 50.6.

9. U.S. Department of Justice, Antitrust Division. (2021, January 14). *Response to the Institute of International Finance request for a business review*, p. 1.

استراتژیک و شکل‌گیری ترتیبات مشروع بازار نقش مؤثری ایفا کرده است.^۱ تنوع موضوعی این اعلامیه‌ها، از فناوری‌های نوین تا خدمات مالی، نشانگر نقش هدایت‌گر این ابزار در سیاست‌گذاری اجرایی ضدانحصار است.^۲

روند اجرایی آن نیز منظم و شفاف است. در صورت تکمیل بودن درخواست، معمولاً ظرف ۶۰ تا ۹۰ روز پاسخ داده می‌شود. پاسخ‌ها همراه با درخواست اولیه منتشر می‌گردند، مگر در موارد دارای توجیه برای تأخیر در انتشار. هرچند وزارت دادگستری از نظر قانونی آزاد است پس از صدور نامه اقدام قضایی انجام دهد، اما در عمل، در صورت افشای کامل و با حسن نیت اطلاعات، پیگردی صورت نگرفته است؛ امری که این نهاد را به تضمینی ضمنی برای عدم مداخله فوری تبدیل کرده است.^۳

در ایران، نهاد «پیام مطمئن» شورای رقابت طبق ماده ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ تعریف شده و هدف آن نیز مشابه اعلامیه آمریکایی، یعنی پیشگیری از تخلفات ضدرقابتی و ارائه دیدگاه رسمی مرجع تنظیم‌گر پیش از وقوع است. با این حال، تفاوت‌هایی اساسی میان این دو وجود دارد.

نخست آنکه در حقوق ایران، پیام مطمئن فاقد تعریف دقیق قانونی و تعیین آثار حقوقی روشن است. گرچه قانون‌گذار مهلت یک‌ماهه‌ای برای پاسخ‌دهی شورای رقابت مقرر کرده، اما وضعیت حقوقی تأخیر یا سکوت شورا به‌عنوان جوار رفتار مورد استعلام تلقی شده است. همچنین اعتبار حقوقی پیام صادره نیز نامعین باقی‌مانده است. در مقابل، اعلامیه ارزیابی تجاری با وجود فقدان اثر الزام‌آور، بر پایه ساختاری منسجم و شفاف بنا شده که اتکای عملی فعالان اقتصادی را ممکن ساخته است.

دوم، از منظر شفافیت و بهره‌برداری عمومی، اعلامیه‌های آمریکایی به‌جز در موارد استثنایی، منتشر می‌شوند و بدین‌وسیله امکان الگوبرداری، دسترسی عمومی و حتی شکل‌گیری رویه‌های

1. "§ 50.6 Antitrust Division business review procedure", 28 CFR Ch. I (7-1-24 Edition), available at: <https://www.ecfr.gov/current/title-28/chapter-I/part-50/section-50.6> (last visited 17/07/2025).

2. Department of Justice, Antitrust Division, Business Review Letter, available at: <https://search.justice.gov/search?affiliate=justice-atr&query=Business+Review+Letter>

3. United States Department of Justice, "What is a Business Review?", available at: <https://www.justice.gov/atr/what-business-review> (last visited 20/07/2025).

غیررسمی فراهم است. در مقابل، پیام مطمئن فاقد الزام به انتشار عمومی است؛ امری که قابلیت استناد، الگوبرداری و نهادینه‌سازی این ابزار را تضعیف کرده و موجب ابهام در آثار حقوقی آن شده است. افزون‌براین، پرسش‌هایی اساسی درباره حدود رسمیت پیام در مراجع قضایی، امکان اعتراض اشخاص ثالث و مبنای تصمیم‌گیری شورا بی‌پاسخ مانده‌اند.

سوم، از نظر سازمانی و رویه‌ای، بخش ضدانحصار وزارت دادگستری آمریکا از سازوکاری نظام‌مند و قابل پیگیری برخوردار است. حدود اختیارات، امکان رد درخواست، مطالبه اطلاعات تکمیلی و انجام تحقیقات مستقل در فرایند رسیدگی کاملاً روشن است. در ایران، هرچند دستورالعملی اجرایی برای پیام مطمئن وجود دارد و متقاضی موظف است مستندات لازم را ارائه دهد، اما فرایند رسیدگی و حدود اختیارات شورای رقابت با ابهام و خلأ مواجه است. این مسئله موجب رویه‌های ناهماهنگ و تفاسیر سلیقه‌ای خواهد شده و در نتیجه پیش‌بینی‌پذیری و کارایی این ابزار را تضعیف خواهد کرد.

در مجموع، اعلامیه ارزیابی تجاری نمونه‌ای موفق از ابزار سیاست‌گذاری پیشگیرانه است که با اتکای بر انسجام نهادی، شفافیت رویه‌ای و اعتماد عملی، نقش مهمی در جلوگیری از تخلفات ضدانحصار ایفا کرده است. باین‌حال، خطراتی چون تبدیل آن به پیش‌بینی قابل اتکای بنگاه‌ها به جای ابزار بازدارنده واقعی و زمینه‌سازی برای رفتارهای فرصت‌طلبانه نیز وجود دارد. بنابراین، کارآمدی این سازوکار در گرو نظارت مستمر و ضمانت اجرای قوی است. به‌طور مشابه، نهاد پیام مطمئن تنها زمانی می‌تواند به ابزاری مؤثر در تضمین رقابت سالم تبدیل شود که نواقص ساختاری آن رفع، دستورالعمل‌های اجرایی مدون و ضوابط صدور و انتشار پیام‌ها به‌روشنی تعیین شوند. تجربه ایالات متحده الگویی راه‌گشا برای ارتقای اعتماد عمومی و کارآمدی نهادهای تنظیم‌گر در نظام حقوقی ایران فراهم می‌آورد.

۲.۱.۲. مقایسه میان نهاد پیام مطمئن ایران و سیاست تأیید پیشینی

نهاد «پیام مطمئن» در حقوق ایران و «سیاست تأییدیه پیشینی» کمیسیون تجارت فدرال ایالات متحده، هر دو با هدف پیشگیری از اقدامات ضد رقابتی، ارتقا شفافیت بازار و افزایش پیش‌بینی‌پذیری برای فعالان اقتصادی طراحی شده‌اند. باین‌حال، در ساختار حقوقی، الزام‌آوری، نحوه اجرا و کارآمدی، تفاوت‌های قابل توجهی دارند.

در ایران، پیام مطمئن مطابق با ماده ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و دستورالعمل اجرایی مواد ۴۷ تا ۴۹، استعلامی پیشینی و مشورتی از شورای رقابت درباره انطباق اقدامات اقتصادی خاص (مانند ادغام و تملک) با قواعد رقابت است. براساس ماده ۴ دستورالعمل، متقاضیان موظف به ارائه مستنداتی چون صورت‌های مالی حسابرسی شده، ساختار مالکیت، گزارش تحلیلی درباره ساختار بازار، سهم بازار، کشش قیمتی، موانع ورود و سایر اطلاعات هستند. با این حال، این ساختار علی‌رغم شاکله نسبتاً کامل، با نواقصی چون ابهام در الزام‌آوری، نبود سازوکار تجدیدنظر، فقدان شفافیت رویه‌ای و معیارهای عینی برای ارزیابی داده‌ها مواجه است. این نارسایی‌ها موجب تردید در انکاپذیری پیام و کاهش رغبت فعالان اقتصادی به استفاده از آن شده‌اند.

در مقابل، سیاست تأیید پیشینی که پس از احیای آن در سال ۲۰۲۱ جایگزین بیانیه سیاستی ۱۹۹۵ شد،^۱ ساختاری الزام‌آور، سخت‌گیرانه و اجرایی دارد. این سیاست به‌عنوان مکانیسمی مؤثر برای پیشگیری از معاملات آشکارا ضدرقابتی عمل می‌کند. با توجه به عملکرد شرکت‌هایی با راهبردهای تملک‌محور^۲ به دنبال کسب مزیت رقابتی حتی با حداقل واگذاری‌ها^۳ هستند؛ این شرط، بازدارندگی ایجاد کرده، موجب افزایش دقت طرفین و جلوگیری از معاملات زیان‌بار می‌شود. طبق این سیاست، طرفین ادغام که مشمول دستورات کمیسیون‌اند، موظف‌اند تا ده سال پس از معامله، برای هرگونه تملک یا ادغام در بازار هدف، تأییدیه دریافت کنند.^۴ این سیاست با هدف پیشگیری از رفتارهای تکراری ضدرقابتی، بهینه‌سازی منابع نظارتی و بر مبنای معیارهایی چون تمرکز بازار، سوابق بنگاه‌ها و ریسک‌های ساختاری طراحی شده است.^۵

با این حال، این سیاست نیز با انتقادات جدی مواجه است؛ الزام به تأیید پیشینی برای دوره‌ای طولانی، به‌ویژه در بازارهای نوآور با چرخه‌های سرمایه‌گذاری کوتاه، می‌تواند موجب عدم قطعیت حقوقی، کندی تصمیم‌گیری و سردرگمی تجاری شود. این امر برای شرکت‌های نوپا^۶ و فعال در صنایع فناورانه بازدارنده بوده و انگیزه سرمایه‌گذاری و رقابت را کاهش می‌دهد. برخی تحلیلگران

1. Federal Trade Commission, *Statement on the Use of Prior Approval Provisions in Merger Orders*, rescinded July 21, 2021. p.1.

2. acquisition-driven strategies

3. minimal concessions

4. *Ibid.* pp. 2.

5. *Ibid.* pp.1-2.

6. Start-ups

نیز تأکید کرده‌اند که این سیاست به‌جای صرفه‌جویی، موجب افزایش حجم بررسی‌ها، دعاوی قضایی و هزینه‌های نظارتی و حقوقی می‌شود؛ زیرا حتی یک واگذاری جزئی در بازارهای هم‌پوشان^۱ کل معامله را مشمول بررسی‌های پرهزینه می‌سازد.^۲ همچنین دامنه این سیاست از معاملات ضد رقابتی فراتر رفته و موارد با آثار مثبت رقابتی را نیز دربرمی‌گیرد که موجب افزایش هزینه ادغام، کاهش نوآوری و مانع رشد اقتصادی می‌شود.^۳

در مجموع، سیاست تأیید پیشینی با وجود الزام‌آوری بالا، در صورت نبود انعطاف لازم، می‌تواند مانعی برای نوآوری و رشد باشد. ضروری است در تدوین و اجرای آن، اصل دادرسی منصفانه رعایت شده و از تحمیل شرایط پیچیده و هزینه‌زا پرهیز گردد؛ چراکه این سیاست‌ها نه فقط حقوق فعالان را محدود می‌کنند، بلکه ممکن است به کاهش کارایی بازار نیز بینجامند.^۴ در مقابل، پیام مطمئن با وجود ظرفیت بالقوه، فاقد سازوکار روشن برای اصلاح یا عدول در شرایط متغیر است. همچنین نبود مبنای تصمیم‌گیری شفاف و حمایت حقوقی مؤثر، کارایی آن را محدود، و اصلاحات در سطوح قانون‌گذاری، رویه‌ای و نهادی را ضروری می‌کند.

با وجود تفاوت‌های ساختاری، هر دو نهاد با هدف مشترک پیشگیری از اقدامات ضد رقابتی و تقویت پیش‌بینی‌پذیری طراحی شده‌اند.^۵ برای ارتقای پیام مطمئن، تعیین اثر الزام‌آور، تضمین پاسخ‌گویی شورای رقابت، ایجاد سازوکارهای بازدارنده و تجدیدنظر و بهره‌گیری از تجارب نهادهایی نظیر کمیسیون تجارت فدرال ایالات متحده ضروری است. در مقابل، برای کارآمدسازی سیاست تأیید پیشینی، تعدیل دوره الزامات، رویکرد مبتنی بر داده و رعایت توازن میان نظارت و تسهیل فعالیت اقتصادی توصیه می‌شود.

در نهایت، موفقیت هر دو سازوکار منوط به توازن میان اقتدار نظارتی و حمایت از پویایی اقتصادی، و رعایت اصول حاکمیت قانون، شفافیت و دادرسی منصفانه است؛ اصولی که تنها در پرتو اصلاحات نهادی، تخصص‌گرایی و تعامل با نهادهای بازار تحقق می‌یابند.

1. Overlapping Markets

2. *Ibid.* p. 6.

3. Yun, John M., "Going Backwards: The FTC's New Prior Approval Policy," *George Mason University Law & Economics Research Paper Series*, Vol. 22, No. 06, 2022, p.5.

4. *Ibid.* p. 6.

5. Yun, *Op.Cit.* p. 2.

۲.۲. مقایسه نهاد اعلامیه تسهیل اتحادیه اروپا با پیام مطمئن شورای رقابت ایران

در حقوق رقابت اتحادیه اروپا، اعلامیه تسهیل نهادی اداری و غیر الزام‌آور است که کمیسیون اروپا برای ارائه اطمینان نسبی به بنگاه‌ها درباره انطباق رویه‌هایشان با ماده ۱۰۱ معاهده عملکرد اتحادیه اروپا صادر می‌کند.^۱ این اعلامیه اگرچه ظاهراً فاقد آثار الزام‌آور است، اما می‌تواند تأثیر قابل‌ملاحظه‌ای بر تصمیم‌گیری شرکت‌ها داشته‌باشد و از این جهت جزو حقوق نرم محسوب می‌شود.^۲ با وجود عدم الزام‌آوری برای مراجع قضایی، این نظام نقش کلیدی در توسعه شیوه‌های مدرن اداره رقابت و همگرایی سیاست‌گذاری در اتحادیه اروپا دارد.^۳ با وجود این، مبانی حقوقی صدور این اعلامیه‌ها همچنان متزلزل و به دلیل فقدان انسجام ساختاری، می‌تواند تعمیق فضای عدم قطعیت در نظام حقوق رقابت را تشدید کند.^۴

افزون بر این، آثار حقوقی و الزامی اعلامیه تسهیل در حاله‌ای از ابهام است. تحلیل جایگاه آنها نباید صرفاً بر ظاهر رسمی یا انتشار عمومی متکی باشد؛ بلکه باید بر رویکردی چندعاملی استوار شود که متغیرهایی چون فرصت مشارکت ذی‌نفعان، ساختار نگارشی، اختیارات و مسئولیت مقام صادرکننده و مبانی تصمیم‌گیری را شامل شود. چنین نگرشی با اصول بنیادین نهادینه‌شده در نظام حقوق رقابت اتحادیه اروپا مانند تقدم محتوا و وفاداری به واقعیت‌های عینی هم‌خوانی دارد.

در نظام ایران، شورای رقابت می‌تواند پیام مطمئن صادر کند، اما این نهاد هنوز از نظر مبنای رویه‌پذیری و انسجام حقوقی با چالش‌های جدی روبه‌رو است. در غیاب دستورالعمل روشن درباره امکان عدول، ابهام در حدود صلاحیت و تفاوت شرایط عادی و اضطراری، پیام مطمئن نه تنها نقش مؤثری در ارتقای پیش‌بینی‌پذیری نداشته، بلکه موجب تردید در قابلیت اتکای آن شده است.

1. Treaty on the Functioning of the European Union

2. Ünekbaş, Selçukhan, "The Resurrection of the Comfort Letter: Back to the Future?," *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies*, Vol. 15, No. 25, 2022, p 43.

3. European Commission, "Commission Notice on informal guidance relating to novel or unresolved questions concerning Articles 101 and 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union (guidance letters)", *Official Journal of the European Union*, C 381/9–C 381/13, available at:

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2022_381_R_0007 (last visited 17/07/2025).

4. Ünekbaş, *Op. Cit*, p 52.

در اتحادیه اروپا، مقرره ۲۰۰۳/۱ بنگاه‌ها را به «خودارزیابی» ملزم ساخت،^۱ اما کمیسیون اروپا در سال ۲۰۲۲ با صدور اطلاعیه‌ای امکان ارائه نظر غیررسمی را در موارد پیچیده یا نوظهور به شرط وجود ابهام واقعی و حسن نیت مجدداً فراهم کرد.^۲ این بازگشت محدود نشان می‌دهد که هدف کمیسیون از احیای اعلامیه تسهیل بیش از افزایش قطعیت، کاهش هزینه‌های اداری و تسهیل پاسخ‌دهی سطحی به متقاضیان بوده است.

اعلامیه تسهیل در فرایندهای عمومی و با امکان اظهارنظر اشخاص ثالث صادر می‌شوند و نیازمند تحلیل عمیق‌تری‌اند تا آثار حقوقی، اقتصادی و نهادی آنها شناسایی شود. با وجود این ضرورت‌ها، شفافیت اهداف کمیسیون در استفاده از این ابزار محل تردید است و شواهدی نشان می‌دهد که احیای این نهاد به جای روشنگری حقوقی، بستر پرسش‌مندی و تعمیق ابهام فراهم کرده است.^۳

در دعاوی انگلیسی^۴ نیز تأکید شده است که حتی پس از صدور اعلامیه، کمیسیون حق تغییر موضع در صورت تغییر شرایط را دارد؛^۵ این امر اگرچه مشروع است، بر قطعیت حقوقی کسب‌وکارها اثر منفی دارد. در ایران، شورای رقابت بدون تعیین حدود امکان عدول از پیام مطمئن، زمینه بی‌ثباتی حقوقی فراهم کرده است. تدوین دستورالعمل شفاف با در نظر گرفتن همه متغیرهای مؤثر، شرط لازم برای ارتقای کارآمدی این نهاد است.^۶

در نهایت، در حوزه شفافیت، اتحادیه اروپا با انتشار خلاصه‌هایی از اعلامیه تسهیل در نشریات رسمی، امکان استنباط رویه‌ای و الگوبرداری برای دیگر بنگاه‌ها را فراهم کرده است،^۷

1. Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002, *OJ L1*, 4 January 2003, p. 1 (pdf available at *EUR-Lex*).

2. European Commission, "Commission Notice on informal guidance relating to novel or unresolved questions concerning Articles 101 and 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union", Official Journal of the European Union, available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2022_381_R_0007 (last visited 17/07/2025).

3. Ünekbaş, *Op.Cit.*, pp. 55-58.

4. *Stork Amsterdam BV v Commission of the European Communities*, Case T-241/97, Judgment of the Court of First Instance (Fourth Chamber), 17 February 2000, ECLI:EU:T:2000:41, [2000] ECR II-309.

5. Court of First Instance, Judgment of the Fourth Chamber, 17 February 2000, *Stork Amsterdam BV v Commission of the European Communities*, Case T-241/97, ECLI:EU:T:2000:41, [2000] ECR II-309.

6. Ünekbaş, Selçukhan, "The Resurrection of the Comfort Letter: Back to the Future?," *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies*, Vol. 15, No 25, 2022, pp.49-51.

7. European Commission, DG Competition, *Cases Art.81/82 (ex 85/86) closed by Comfort Letter*, [years listed 1990–1999], available in the annual Report on Competition Policy.

درحالی‌که در ایران پیام‌های مطمئن فاقد انتشار عمومی‌اند. این خلأ جدی مانع ارتقای شفافیت، وحدت رویه و اعتماد عمومی به شورای رقابت شده است. اتخاذ مدل اروپایی در انتشار ساختاریافته و مشروط پیام‌های مطمئن می‌تواند گامی مؤثر برای تقویت پاسخ‌گویی نهادی و روشنگری حقوقی باشد.

۳. بررسی ماهیت پیام مطمئن شورای رقابت

برای درک دقیق‌تر ماهیت و کارکرد پیام مطمئن شورای رقابت، این نهاد در قالبی تطبیقی با سازوکارهای مشابهی نظیر استعلامات حقوقی و شرعی، دستور موقت و رأی اعلامی پیشگیرانه مورد بررسی قرار گرفته است. هدف از این مقایسه، شناسایی وجوه اشتراک و افتراق پیام مطمئن با ابزارهای حقوقی و قضایی متداول است تا بتوان ابعاد حقوقی، کارکردی و ظرفیت‌های آن را به طور جامع تحلیل کرد و جایگاه آن را در نظام حقوق رقابت بهتر شناخت.

۳.۱. استعلامات حقوقی و شرعی

استعلامات حقوقی در هر نظام حقوقی، ابزارهای اساسی برای احراز وضعیت قانونی اشخاص و اموال محسوب می‌شوند و در فقه اسلامی نیز، افتاء نقش مشابهی در تفسیر و تعیین احکام شرعی ایفا می‌کند. هر دو فرایند، مشابه پیام مطمئن شورای رقابت، روشی برای احراز وضعیت و تعیین تکلیف موضوعات موردنظرند؛ اگرچه ساختار و قلمرو آنها متفاوت است، در هدف، کارکرد و اثرگذاری بر جامعه اشتراکاتی دارند.

۳.۲. استعلامات حقوقی

۳.۲.۱. استعلامات ثبتی و وظایف سردفتران

استعلامات ثبتی، مطابق با قوانین^۱ آیین‌نامه‌ها^۲ و بخشنامه‌های ثبتی، توسط سردفتران اسناد رسمی برای احراز وضعیت حقوقی املاک از ادارات ثبت‌اسناد و املاک اخذ می‌شود. ماده ۲۹ قانون دفاتر اسناد رسمی، سردفتران را موظف به تبعیت از نظامات وزارت دادگستری می‌داند.

۱. ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون تسهیل تنظیم اسناد در دفاتر اسناد رسمی.

۲. آیین‌نامه دفاتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۱۷.

از مهم‌ترین آثار استعلامات ثبتی می‌توان به تطبیق سند مالکیت با دفتر املاک، احراز وضعیت ثبتی ملک و احراز عدم بازداشت آن اشاره کرد.^۱ هدف این استعلامات، تطبیق سند مالکیت با دفتر املاک، بررسی وضعیت بازداشت و جلوگیری از معاملات معارض است که با افزایش شفافیت، موجب کاهش اختلافات حقوقی و اعتماد عمومی به اسناد رسمی می‌شود.

۳.۲.۲. استعلامات حقوقی اداره حقوقی قوه قضائیه

مطابق ماده ۱ «دستورالعمل نحوه استعلام حقوقی و پاسخ به آن در قوه قضائیه»، اداره کل حقوقی قوه قضائیه مرجع پاسخ‌گویی به استعلامات قضات و مدیران دستگاه قضایی است. این استعلامات باید به صورت سؤال فرضی، فاقد مشخصات واقعی پرونده،^۲ و ناظر به تفسیر مقررات منتشر شده باشند.^۳ پاسخ‌ها در قالب نظریه مشورتی مستند به قوانین و اصول حقوقی صادر می‌شوند.^۴

۳.۲.۳. استعلامات ادارات حقوقی شرکت‌ها

استعلامات شرکت‌ها، مبتنی بر قانون تجارت و قانون ثبت شرکت‌ها، با هدف احراز وضعیت قانونی شرکت‌ها و اصالت شناسه ملی آنها انجام می‌شود.^۵ از دیدگاه نگارندگان این استعلامات، ضامن اعتماد در روابط تجاری و سلامت حقوقی در محیط اقتصادی‌اند.

۳.۲.۴. مقایسه استعلامات حقوقی و پیام مطمئن

هر دو نهاد در ارتقای شفافیت و امنیت حقوقی نقش دارند و به صورت رسمی و مشورتی ارائه می‌شوند. تفاوت اصلی در قلمرو است؛ استعلامات حقوقی ناظر بر وضعیت اشخاص و اموال پس از وقوع حادثه‌اند، ولی پیام مطمئن، در حوزه حقوق رقابت، ابزاری پیشگیرانه برای جلوگیری از تخلف اقتصادی است.

۱. حاج‌ابراهیمی، میثم، آثار حقوقی پاسخ به استعلام‌های ثبتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، پردیس فارابی، دانشکده حقوق، رشته حقوق، گرایش ثبت اسناد و املاک، تابستان ۱۳۹۷، صص ۷۰ و ۷۱.
 ۲. ماده ۳ دستورالعمل نحوه استعلام حقوقی و پاسخ به آن در قوه قضائیه مصوب ۱۳۸۹/۰۹/۱۹
 ۳. ماده ۲ دستورالعمل نحوه استعلام حقوقی و پاسخ به آن در قوه قضائیه
 ۴. ماده ۱۰ دستورالعمل نحوه استعلام حقوقی و پاسخ به آن در قوه قضائیه
 ۵. ماده ۲ قانون ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰/۰۳/۰۲.

مطابق ماده ۶ دستورالعمل استعلامات، این فرایند نباید موجب تأخیر در رسیدگی شود و نظریات باید در سامانه‌های حقوقی ثبت و منتشر گردد تا وحدت رویه ایجاد شود. چنین کارکردی می‌تواند الگوی پیام مطمئن باشد تا از تشتت آرا و ناامنی حقوقی جلوگیری و اثربخشی آن تقویت شود.

۳.۳. فتوای شرعی و مقایسه آن با پیام مطمئن شورای رقابت

نویسندگان در این بخش با رویکردی تحلیلی به بررسی فتوای شرعی پرداخته و از رهگذر تحلیل آن، ابعاد مفهومی پیام مطمئن شورای رقابت را تبیین می‌کنند.

۳.۳.۱. فتوای شرعی

فتوای شرعی برخلاف قوانین طبیعی، ماهیتی اعتباری و قراردادی دارد^۱ که آن را از سایر نظام‌های حقوقی متمایز و به نهادی پویا بدل می‌سازد. مبنای آن اراده الهی است و فقیه با بهره‌گیری از روش‌های فقهی به استنباط احکام می‌پردازد؛ اراده و اجتهاد دو رکن بنیادین فتوا هستند. فقیه حکم کلی را صادر می‌کند، اما تشخیص مصداق با مکلف است.^۲ پویایی فتوای شرعی، بازتاب انعطاف‌پذیری فقه و تلاش برای تطبیق احکام با نیازهای جامعه است. از این منظر، فقه اسلامی صرفاً مجموعه‌ای از احکام ثابت نیست، بلکه نظامی زنده و متغیر در تعامل با واقعیت‌های اجتماعی است. نظریه اعتبار^۳ با تأکید بر هدفمندی و ارزشی بودن احکام، پیوند منطقی میان دین و زندگی برقرار کرده و فلسفه وضع حکم شرعی را تبیین می‌کند.

۳.۳.۲. تطبیق فتوای شرعی و پیام مطمئن شورای رقابت

بررسی فتوا و پیام مطمئن از این نظر اهمیت دارد که هر دو برای نظم‌بخشی به روابط اجتماعی و اقتصادی، به‌ویژه در دوره‌های تحول و تغییر ایجاد شده‌اند. فتوا به‌صورت قضیه حقیقیه و کلی صادر می‌شود^۴ و فقیه، مصداق خاص را تعیین نمی‌کند.^۱ در مقابل، شورای رقابت،

۱. توکلی، احمدرضا، «ماهیت حکم شرعی از منظر امام خمینی (ره)»، پژوهشنامه فقه و حقوق اسلامی، سال ۳، ش. ۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹، ص. ۴۱.

۲. ابراهیمی، بی‌بی‌رحیمه، «تحلیل انتقادی بر تعیین مصادیق «زینت» در فتاوا معاصر»، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، سال ۱۴، ش. ۲۷، تابستان ۱۴۰۱، ص. ۲۱.

۳. حسینی، عبدالرحیم، «مطالعه تطبیقی حکم شرعی در دانش اصول»، پژوهش‌های فقهی، د. ۱۱، ش. ۵، ۲، تابستان ۱۳۹۴، ص. ۳۸۳.

۴. میرقیصر، سیدروح‌الله، «نقش قضیه حقیقیه در اصول فقه»، مطالعات اسلامی: فقه و اصول، سال ۴۶، شماره پیاپی ۹۹، زمستان ۱۳۹۳، ص. ۲۰۶.

هم صلاحیت صدور حکم و هم تشخیص مصداق را داراست. از منظر ماهیت، فتوا نهادی اعتباری و برخاسته از اراده الهی است که با تغییر زمان و مکان قابلیت تطبیق دارد. پیام مطمئن نیز نهادی اعتباری در نظام حقوق رقابت است که برای تأمین امنیت حقوقی فعالان اقتصادی با شرایط اقتصادی متغیر ایجاد شده است. هر دو ابزار با وجود تفاوت در قلمرو، واجد پویایی و انعطاف در تنظیم مناسبات اجتماعی‌اند. درک عمیق‌تری از ماهیت اعتباری و پویای پیام مطمئن، به بهبود کارکرد آن کمک می‌کند؛ چراکه چنین نگاهی، این نهاد را از یک استعمال فراتر می‌برد و به ابزاری زنده، انعطاف‌پذیر و قابل انطباق با تحولات اقتصادی بدل می‌سازد که توانایی کنترل رفتارهای ضدرقابتی و پاسخ‌گویی به تحولات اقتصادی و بازار را دارد.

۳.۴. دستور موقت و مقایسه آن با پیام مطمئن شورای رقابت

دستور موقت و پیام مطمئن شورای رقابت، دو ابزار حقوقی با اهداف مشترک در حفظ نظم و پیشگیری از آسیب‌اند که با کارکردها و روش‌های متفاوت، بر رفتار اقتصادی و تعاملات حقوقی اثر می‌گذارند.^۲

۳.۴.۱. دستور موقت در آیین دادرسی مدنی ایران

دستور موقت یا دادرسی فوری،^۳ نهادی واکنشی در شرایط فوریت است که مبنای آن در مواد ۳۱۰ به بعد قانون آیین دادرسی مدنی آمده است.^۴ تمایز حکم و قرار به تفاوت نقش آنها در تعیین ماهیت دعوا و پایان دادرسی بازمی‌گردد؛ حکم ماهیت دعوا را مشخص می‌کند و پرونده را خاتمه می‌دهد، اما قرار فقط جنبه شکلی دارد و نسبت به ماهیت دعوا اظهارنظر نمی‌کند.^۵ قرار، تصمیمی برای حفظ حقوق طرفین یا تسهیل دادرسی است؛ یعنی می‌توان ترتیباتی که با مناقشه جدی مواجه نیست یا اختلاف را توجیه‌پذیر می‌سازد، به‌طور فوری مقرر داشت که با ماده ۳۱۰

۱. مصطفوی، سیدکاظم، «ماهیت حکم»، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، د. ۳۹، ش. ۱، بهار ۱۳۸۸، ص. ۲۹۱.

۲. غفاری فارسانی، بهنام، حقوق رقابت و ضمانت اجرای آن، ج ۲، بهار ۱۳۹۸، تهران: میزان، ۱۳۹۸، ص. ۴۶۳.

۳. متین‌دفتری، احمد، آیین دادرسی مدنی و بازرگانی، ج ۲، چ ۲، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۸، ص. ۴۳۵.

۴. یوسف‌زاده، مرتضی، آیین دادرسی مدنی، چ ۳، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۴، ص. ۲۳۹.

۵. سمایی، عبدالله و عباس کریمی، «ماهیت دستور موقت و ویژگی آن در حقوق فرانسه»، تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، د. ۱۱، ش. ۴۲، زمستان ۱۳۹۷، ص. ۱۶۳.

قانون آیین دادرسی مدنی نیز مطابقت دارد.^۱ دستور موقت، قراری تبعی و تأمینی^۲ برای حفظ حقوق طرفین بدون ورود به ماهیت اختلاف است.^۳ اثر آن موقت، قابل تغییر و غیرقطعی است و با پایان رسیدگی قابلیت لغو یا اصلاح دارد.^۴

۳.۴.۲. اهداف و شرایط صدور دستور موقت

دستور موقت برای پیشگیری از ورود ضرر، تغییر وضعیت موجود یا دشواری اجرای حکم نهایی صادر می‌شود. ویژگی‌های آن فوریت و موقتی بودن است و به درخواست ذی‌نفع و تشخیص دادگاه صادر می‌گردد.^۵ موضوع آن می‌تواند انجام عمل، خودداری از فعل یا توقیف اموال باشد.^۶ مبنای قانونی آن مواد ۳۱۰ تا ۳۲۵ قانون آیین دادرسی مدنی است.

۳.۴.۳. آثار حقوقی دستور موقت

دستور موقت محدودیت‌هایی بر طرف مقابل ایجاد می‌کند و ابزار مؤثری در تضمین حقوق طرفین است، اما چون بدون بررسی ماهوی صادر می‌شود،^۷ احتمال ورود ضرر به طرف مقابل وجود دارد، زیرا هنوز وارد بودن دعوا در ماهیت احراز نشده است. لذا صدور آن نیازمند دقت قضایی، رعایت اصول دادرسی منصفانه و جلوگیری از سوءاستفاده است.

۳.۴.۴. تطبیق دستور موقت با پیام مطمئن شورای رقابت

دستور موقت، نهادی احتیاطی و حمایتی است که صرفاً برای پیشگیری از ضرر احتمالی و در جریان رسیدگی، بدون ورود به ماهیت دعوا و در موارد فوریت^۸ صادر می‌شود^۹ و طبق ماده ۳۱۷

۱. شمس، عبدالله، «موارد صدور دستور موقت و عوامل مؤثر در تشخیص آن»، *مجله تحقیقات حقوقی*، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ش. ۳۹، ۱۳۸۳، ص. ۱۸.

۲. شمس، عبدالله، *آیین دادرسی مدنی*، ج ۳، چ ۳۵، تهران: دراک، ۱۴۰۰، ص. ۳۷۰.

3. Vincent, J. et al., *Nouveau Code de Procédure Civile*, Vol. 1, 95th edition, Paris: Dalloz, 2003, p. 267.

۴. نهرینی، فریدون، *دستور موقت در حقوق ایران و پژوهشی در حقوق تطبیقی*، چ ۱، تهران: کتابخانه گنج دانش، ۱۳۸۷، صص. ۵۲ و ۲۱۲.

۵. شمس، عبدالله، منبع پیشین، ص. ۳۸۹.

۶. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، *مبسوط در ترمینولوژی*، ج ۳، چ ۶، تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۷، ص. ۲۹۰.

۷. ابهری، علی‌آباد حمید و رضا زارعی، «ویژگی‌ها و شرایط شکلی درخواست دستور موقت در آیین دادرسی مدنی ایران»، *مطالعات حقوق خصوصی*، د. ۴۰، ش. ۴۲، ۱۳۸۹، ص. ۱۶.

۸. مهاجری، علی، *قانون آیین دادرسی مدنی در نظم حقوقی کنونی*، چ ۱، تهران: انتشارات فکرسازان، ۱۳۹۰، ص. ۲۸۳.

۹. فارسی، امیرمحمد، «تحلیل حقوق تأمین خواسته و دستور موقت در آیین دادرسی مدنی: فرایندها و معیارها»، *نشریه حقوقی*، ۴۰، ش. ۴، زمستان ۱۴۰۳، ص. ۴۹۹.

قانون آیین دادرسی مدنی تأثیری بر اصل دعوا ندارد.^۱ در مقابل، پیام مطمئن ابزاری حقوقی در حوزه رقابت است که بر اساس تحلیل کارشناسی و با هدف صیانت از نظم رقابتی و پیشگیری از رویه‌های ضدرقابتی صادر می‌شود. این پیام ممکن است بر ساختار بازار و رفتار فعالان اقتصادی اثر مستقیم بگذارد و در قالب دستورالعمل‌های اجرایی، نظم بازار را شکل دهد. با وجود تفاوت در قلمرو، هر دو نهاد از جهت موقتی بودن، قابلیت لغو یا تعدیل، و رویکرد احتیاطی و حمایتی اشتراک دارند و در بستر شرایط خاص اقتصادی یا قضایی به کار می‌روند. دستور موقت محدود به حمایت قضایی از طرفین دعواست، درحالی‌که پیام مطمئن با هدف پیشگیرانه، ساختار بازار را هدف می‌گیرد.

۳.۵. رأی اعلامی پیشگیرانه در مراجع قضائی آمریکا و مقایسه آن با پیام مطمئن شورای رقابت

رأی اعلامی پیشگیرانه در نظام قضایی آمریکا و پیام مطمئن در نظام رقابت ایران، هر دو به‌عنوان ابزارهای بازدارنده در کاهش ریسک‌های حقوقی و اقتصادی ایفای نقش می‌کنند. بررسی تطبیقی این دو نهاد، در شناخت ظرفیت‌های پیام مطمئن و کارکردهای آن در حقوق رقابت حائز اهمیت است.

۳.۵.۱. رأی اعلامی پیشگیرانه در آمریکا

رأی اعلامی پیشگیرانه در ایالات متحده آمریکا، ابزاری حقوقی با کارکرد تدافعی است که با تصویب قانون مربوط به آرای اعلامی مصوب ۱۹۳۴، به رسمیت شناخته شده است.^۲ براساس این قانون احکام اعلامی،^۳ اشخاص ذی‌نفع^۴ می‌توانند پیش از اقداماتی که ممکن است نقض حقوق اختراع تلقی شود، از مراجع قضایی درخواست صدور رأی اعلامی پیشگیرانه کنند. این سازوکار امکان ارزیابی اعتبار اختراعات و تبیین ادعاهای مبهم را پیش از ورود به دعوای اصلی

۱. صدرزاده، افشار، سید محسن، **آیین دادرسی مدنی و بازرگانی دادگاه‌های عمومی و انقلاب**، ج ۲ در یک مجلد، چ ۵، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۰، ص ۲۱۷.

۲. روحی‌زاده، علی و مجید عباس تبار، «رأی اعلامی پیشگیرانه و حمایت از ناقضان بالقوه حق اختراع»، *دوفصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی*، ش ۷۷ و ۷۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۶، ص ۱۱۴.

Declaratory Judgment Act.^۳

۴. سیاح، احمد، **فرهنگ بزرگ جامع نوین ترجمه المنجد**، ج ۱، چ ۱۸، تهران: انتشارات اسلام، ۱۳۷۵، ص ۵۱۸.

فراهم می‌کند. رأی اعلامی پیشگیرانه با تقلیل دعوی پرهزینه، تقویت اطمینان سرمایه‌گذاران^۱ و پیشگیری از ادعاهای واهی، در توسعه نوآوری و فعالیت اقتصادی نقش مهمی ایفا می‌کند.^۲ این رأی می‌کوشد اختلافاتی را که ممکن است در آینده شکل گیرد، به حال حاضر منتقل کند^۳ تا تکلیف قانونی رفتارها پیشاپیش روشن شود.

۳.۵.۲. تطبیق رأی اعلامی پیشگیرانه و پیام مطمئن شورای رقابت

تکلیف پیش‌دستانه ناشی از خطر زیان عظیم و برگشت‌ناپذیر است، اما تکلیف جبران خسارت فرض برگشت‌پذیری زیان پس از وقوع را دارد.^۴ در این میان، در هر دو نهاد رأی اعلامی پیشگیرانه و پیام مطمئن با هدف اصلی پیشگیری از منازعات پرهزینه، ارتقای شفافیت حقوقی و حمایت از نوآوری و رقابت سالم طراحی شده‌اند. رأی اعلامی در آمریکا، به‌ویژه در زمینه مالکیت فکری و نوآوری، نقش پیشگیرانه مؤثری دارد. پیام مطمئن شورای رقابت نیز با تمرکز بر تنظیم رفتار فعالان اقتصادی و جلوگیری از رویه‌های ضدرقابتی، ساختار بازار را در جهت منافع عمومی هدایت می‌کند. باوجود تفاوت در قلمرو، هر دو نهاد دارای اثر بازدارنده‌اند و امنیت حقوقی را برای فعالان اقتصادی افزایش می‌دهند. هر دو به‌جای برخورد پسینی، به مداخلات پیشینی حقوقی روی می‌آورند تا از خسارات جبران‌ناپذیر جلوگیری شود.

برخی حقوق‌دانان معتقدند که اثر الزامات پیش‌دستانه در این حوزه بیشتر منجر به سختگیری قضات نسبت به افرادی می‌شود که احتیاط لازم را رعایت نکرده‌اند.^۵ بااین‌حال، این نهادها با فراهم‌سازی سازوکارهای حقوقی مؤثر، در تقویت اعتماد فعالان بازار، کاهش خطرات قضایی و

1. Groves, Peter J. **Sourcebook on Intellectual Property Law**, London & Sydney: Cavendish Publishing Limited, 1997, p.104.

۲. روحی‌زاده، علی و مجید عباس‌تبار، منبع پیشین، ص ۱۱۵.

3. Ritchie de Larena, Lorelei, "Re-Evaluating Declaratory Judgment Jurisdiction in Intellectual Property Disputes", *Indiana Law Journal*, Vol. 83, 2007, pp 6-8.

4 Cousy, Herman A., "Risks and Uncertainties in the Law of Tort", *Tort and Insurance Yearbook*(European Tort Law 2006), *European Center of Tort and Insurance Law* (Ed), 2008, Springer-Verlag, Wien, p.16.

۵. محمدزاده، وادقانی، «اصل احتیاط در حقوق علوم کشاورزی و محیط زیست»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، د. ۴۵، ش. ۳، ۱۳۹۴، ص. ۴۸۴.

ارتقای نظم رقابتی نقش کلیدی دارند. توسعه چنین سازوکارهایی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای اقتصاد مدرن و نظام حقوقی کارآمد به‌شمار می‌رود.

۳.۶. ویژگی‌های حقوقی پیام مطمئن شورای رقابت

باتوجه به مطالب مطرح‌شده در بخش‌های پیشین، در این بخش به این سؤال به‌صورت تحلیلی پاسخ داده می‌شود که پیام مطمئن شورای رقابت چه ویژگی‌ها و ابعاد حقوقی دارد و از چه ظرفیت‌هایی برای ایفای نقش در تنظیم بازار و صیانت از رقابت سالم برخوردار است؟ پیام مطمئن شورای رقابت، به‌عنوان ابزاری نوآورانه در نظام حقوق رقابت، واجد کارکردی چندوجهی است که نقشی محوری در هدایت رفتارهای بازار و تضمین رقابت سالم ایفا می‌نماید. بررسی تطبیقی این نهاد با ابزارهایی نظیر استعلامات حقوقی و شرعی، دستور موقت و رأی اعلامی پیشگیرانه، حاکی از آن است که پیام مطمئن با تلفیق مؤلفه‌های حقوقی، اقتصادی و فنی، ماهیتی مرکب و انعطاف‌پذیر می‌یابد و به‌صورت هم‌زمان واجد ویژگی‌های مشورتی، پیشگیرانه، اعتباری و موقتی است. باتوجه به اهمیت مصالح عمومی و تقدم آن در برخی موارد، اتخاذ تدابیر پیشگیرانه در قالب این ابزار امری موجه و لازم به نظر می‌رسد.^۱ این ویژگی‌ها، پیام مطمئن را به ابزاری مؤثر در پیشگیری از رفتارهای ضدرقابتی و انحرافات اقتصادی بدل کرده‌اند. همچنین، این ویژگی‌ها توانایی این نهاد را در انطباق با تحولات اقتصادی و نوسانات مقررات‌گذاری افزایش داده و آن را به سازوکاری کارآمد و پاسخ‌گو نسبت به نیازهای پویای بازار تبدیل کرده‌اند. باین‌حال، تحقق نقش تنظیم‌گرانه و اثربخش این نهاد مستلزم استقرار آن در قالبی حقوقی شفاف، منسجم و پیش‌بینی‌پذیر است؛ امری که افزون بر ارتقای اطمینان حقوقی فعالان اقتصادی، تضمین‌کننده توازن پایدار میان آزادی‌های اقتصادی و الزامات مداخله تنظیمی دولت خواهد بود. بر این اساس، پیام مطمئن می‌تواند جایگاهی مؤثر در چارچوب حقوق رقابت بیابد و به ارتقای شفافیت، کارآمدی بازار و امنیت حقوقی بینجامد.

۱. رجیبی، عبدالله، «شرایط و آثار اقدامات پیش‌دستانه در حقوق ایران»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، د. ۵۰، ش. ۴، زمستان ۱۳۹۹، ص. ۷۰۴.

۴. شورای رقابت، مرجع صدور پیام مطمئن

اتخاذ سیاست رقابتی^۱ مناسب، به معنای تضمین سیاست‌ها و موازین حقوقی است که مانع محدودیت‌های زیان‌رسان رقابت در بازار شود.^۲ در راستای تعدیل ساختارهای انحصاری، سیاست‌های خصوصی‌سازی و آزادسازی اقتصادی به‌عنوان راهبردی اساسی مدنظر قرار گرفته است. با توجه به فقدان توان رقابتی کافی در بخش خصوصی، قانون‌گذار در قالب برنامه چهارم توسعه، دولت را مکلف نمود که از فرایند ادغام شرکت‌ها پشتیبانی نماید، مشروط بر آنکه این فرایند موجبات تمرکز انحصاری را فراهم نیاورد. یکی از جنبه‌های مهم قوانین رقابت، ناظر بر نهادهایی است که اجرای آن را تضمین می‌کنند.^۳ در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، شورای رقابت به‌عنوان مرجع تخصصی و انحصاری رسیدگی به مصادیق انحصار و رویه‌های ضد رقابتی تأسیس گردید.

۴.۱. ساختار حقوقی شورای رقابت

شورای رقابت در حقوق ایران به‌عنوان متولی برای رسیدگی به انحصارات و رفتارهای ضد رقابتی است.^۴ در خصوص شورای رقابت، دو تفسیر حقوقی مطرح است؛ نظریه قضائی بودن شورا و نظریه اداری بودن شورا. با توجه به حضور قضات و رعایت اصول آیین دادرسی در فرایند رسیدگی، این شورا نهادی با ماهیت شبه قضایی قلمداد می‌شود. در واقع، با حضور قضات دادگستری در این شورا می‌توان آن را مرجعی قضایی غیر دادگستری دانست.^۵ از حیث ماهیت حقوقی، شورای رقابت دارای شخصیت اداری مستقل بوده و در سلسله مراتب نهادهای حاکمیتی، تحت نظارت عالی ریاست جمهوری قرار دارد. از منظر ماهوی، شورا در عداد مراجع اداری محسوب شده و به لحاظ نوع و حدود صلاحیتی، از جمله مراجع استثنائی است که مقنن در ماده

1. Competition Policy

2. Motta, Massimo. **Competition Policy: Theory and Practice**, Cambridge: Cambridge University Press, 2004, p.30.

3. Trebilcock, Michael J., & Iacobucci, Edward M. "Designing Competition Law Institutions: Values, Structure, and Mandate", *Loyola University Chicago Law Journal*, Vol. 41, No.3, 2010, p.455.

۴. شیروی، عبدالحسین، **حقوق اقتصادی**، ج ۲، تهران: سمت، ۱۴۰۰، ص. ۲۷۵.

۵. خشنودی، رضا و مینا حسینی، «ماهیت حقوقی شورای رقابت و تجدیدنظر از آرای آن»، *تحقیقات حقوقی*، د. ۱۹، ش. ۷۵، شماره پیاپی ۷۵، خرداد ۱۳۹۵، ص. ۲۰۳.

۵۴ قانون اصلاح موادی از قانون چهارم برنامه توسعه و قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، حدود و ثغور صلاحیت آن را به‌نحو حصری و انحصاری تعیین کرده است.^۱

تشکیل شورای رقابت به‌عنوان مرجعی اختصاصی، شبه‌قضایی و مدافع حقوق، امکان حمایت بایسته از حقوق رقابتی بنگاه‌ها و فعالان تجاری را فراهم می‌آورد و هم‌زمان موجب نظارت شایسته بر کنشگران بازار در عرصه تولید و توزیع کالاها و خدمات می‌شود؛ نظارتی معطوف به جلوگیری از نقض حقوق مصرف‌کنندگان.^۲ با توجه به جایگاه و اختیارات مقرر در قوانین موضوعه، شورای رقابت نهادی اداری با صلاحیت نظارتی است که در جهت صیانت از رقابت سالم در بازار و پیشگیری از رویه‌های ضد رقابتی فعالیت می‌کند. این شورا در جایگاه نهاد تنظیم‌گر ملی، دارای صلاحیت‌های چندگانه است و تصمیمات آن قابل شکایت در دیوان عدالت اداری است.^۳

۴.۲. تصمیمات شورای رقابت

تعدادی از تصمیمات نهادهای ناظر به‌صورت پیش‌نگرانه اتخاذ می‌شوند و بسیاری از تصمیمات پس‌نگرانه نیز به تصمیمات پیش‌نگر وابسته‌اند. در این میان، برخی از تصمیمات شورای رقابت به‌عنوان تصمیمات پیشینی یا پیش‌نگر شناخته می‌شوند که به‌منظور پیشگیری از وقوع رفتارهای ضد رقابتی اتخاذ می‌گردند.

۴.۲.۱. پیام مطمئن شورای رقابت در نظام حقوق رقابت ایران

در نظام حقوق رقابت ایران، پیام مطمئن پیش‌بینی‌شده در ماده ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، از معدود ابزارهای حقوقی با کارکرد پیشینی به‌شمار می‌رود که به اشخاص بنگاه‌ها و شرکت‌ها امکان می‌دهد پیش از انجام یک اقدام اقتصادی، نسبت به تطابق

۱. مفاخری، رؤیا، ام‌البین رمضان‌زاده و سیدحسین حسینی مقدم، «تحلیل اختیارات شورای رقابت در خاتمه دادن به قراردادهای ناشی از سوءاستفاده از موقعیت مسلط»، پژوهش‌های نوین حقوق اداری، سال ۶، تابستان ۱۴۰۳، ش. ۱۹، ص. ۲۳۴.

۲. ابراهیمی، امید و عباس شیخ‌الاسلامی، «ارزیابی حقوقی ساختار سازمانی و کارکرد شورای رقابت»، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، د. ۹۴، ش. ۳، ۱۳۹۸، ص. ۷۱۲.

۳. میرزاده کوهشاهی، نادر، «نظارت قضایی دیوان عدالت اداری بر شورای رقابت و نهادهای مرتبط»، پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، د. ۹، ش. ۳، شماره پیوسته ۳۳، مهر ۱۴۰۱، ص. ۳۸۰.

آن با مواد ۴۷ و ۴۸ قانون مزبور کسب اطمینان نمایند.^۱ این نهاد به‌طور خاص برای فرایندهای ادغام و تحصیل سهم طراحی شده است تا با ارتقای پیش‌بینی‌پذیری، کاهش ریسک حقوقی، افزایش شفافیت مقرراتی و ایجاد امنیت اقتصادی، از بروز رفتارهای ضدرقابتی در مراحل مقدماتی و اجرایی این اقدامات ساختاری جلوگیری نماید. پیام مطمئن با فراهم کردن امکان استعلام رسمی پیش از ورود به عمل، به‌نوعی نهاد مشورتی تأییدی در نظام رقابت بدل شده که هدف آن، نه فقط حمایت از بازیگران اقتصادی در برابر مسئولیت‌های بعدی، بلکه سامان‌دهی و کنترل روندهای تأثیرگذار بر ساختار بازار پیش از وقوع آثار ضدرقابتی است.

اثر حقوقی مستقیم این نهاد، تعلیق مسئولیت ناشی از انجام عملی است که استعلام آن در مهلت مقرر بی‌پاسخ مانده باشد؛ به‌نحوی که سکوت شورای رقابت، حمل بر عدم مغایرت با قواعد ضد انحصاری تلقی می‌گردد. این اثر، دربردارنده دو کارکرد کلیدی است: از یک‌سو تضمین امنیت حقوقی برای متقاضی در برابر مسئولیت‌های آتی، و از سوی دیگر، ارائه تفسیر ضمنی از حدود شمول مقررات رقابتی نسبت به اقدامات مورد نظر. افزون بر آن، دستورالعمل اجرایی ماده ۴۹ با تعیین مستندات لازم برای ارائه درخواست، امکان ارزیابی اولیه را برای مرجع رقابتی فراهم می‌سازد و سازوکار نهادی مشخصی را برای بررسی درخواست‌ها و تشکیل سابقه رقابتی اقدامات اقتصادی ایجاد می‌کند. در عمل، این نهاد می‌تواند به‌عنوان مرجع استنادی قابل‌اتکا برای ذی‌نفعان، محاکم و حتی نهادهای نظارتی ایفای نقش کند، مشروط بر آنکه با شفافیت و انسجام حقوقی همراه باشد.

با این حال، پیام مطمئن در عمل با کاستی‌های حقوقی و نهادی متعددی مواجه است که بر آثار اجرایی، قابلیت اتکای حقوقی و کارکردهای تنظیم‌گرایانه آن تأثیر منفی گذاشته‌اند. از یک‌سو، جایگاه حقوقی این نهاد در قیاس با سایر ابزارهای تصمیم‌گیری و نظارت، فاقد انسجام مفهومی و ساختاری است و از سوی دیگر، نبود معیارهای روشن برای ارزیابی اقدامات خاص یا اضطراری، موجب تردید در سازوکار صدور پیام و بی‌ثباتی در پاسخ‌ها شده است. همچنین،

۱. اصلانی حاجی‌آبادی، حمید، مطالعه تطبیقی پیام مطمئن شورای رقابت در حقوق ایران و آمریکا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده فارابی، دانشکده حقوق، رشته حقوق، فقه و حقوق اقتصادی، بهمن ۱۴۰۲، ص. ۳۳.

وضعیت الزام‌آور بودن یا نبودن پیام صادره، نحوه مواجهه با تغییرات اقتصادی یا اطلاعات متعارض، و امکان استناد به پیام‌های قبلی در غیاب سازوکار انتشار رسمی یا پایگاه داده قابل جست‌جو، همگی در حاله‌ای از ابهام باقی مانده‌اند. افزون بر این، رویه شورای رقابت در انتشار عمومی یا حفظ محرمانگی پاسخ‌ها فاقد معیارهای شفاف بوده و همین امر از ایجاد اتکای مشروع برای فعالان اقتصادی و وکلای آنها جلوگیری کرده است. بدین‌سان، پیام مطمئن با وجود ظرفیت‌های بالقوه خود، هنوز از حیث آثار الزام‌آور، شفافیت نهادی، امکان استناد قضایی و قابلیت پیش‌بینی در تصمیمات بعدی دچار نارسایی است. این نهاد نه تنها از منظر حقوقی نیازمند تبیین دقیق‌تر احکام و حدود آثار خود است، بلکه از دیدگاه نهادی نیز مستلزم تقویت رویه، پاسخ‌گویی و شفافیت است تا بتواند در راستای اهداف کلان تنظیم رقابت، ایفای نقش مؤثر و اثباتی داشته باشد. تحقق چنین هدفی نیازمند بازنگری بنیادین در مبانی حقوقی، ضوابط اجرایی و فرایندهای نهادی ناظر بر ماده ۴۹ است.

نتیجه‌گیری

نهاد «پیام مطمئن» در نظام حقوق رقابت ایران، مندرج در ماده ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، یکی از نوآوری‌های مهم حقوق رقابت است که به‌ویژه در زمینه ادغام و تحصیل سهم طراحی شده تا با ارتقای پیش‌بینی‌پذیری و افزایش امنیت حقوقی، از بروز رفتارهای ضدرقابتی جلوگیری کند. کارکرد اصلی این نهاد، ایجاد شفافیت برای فعالان اقتصادی است که با کاهش ریسک دعاوی، تسهیل تصمیم‌گیری‌های استراتژیک و شکل‌گیری ترتیبات مشروع بازار، نقش مؤثری ایفا می‌نماید. بررسی‌های تطبیقی و تحلیلی نشان می‌دهد این نهاد با چالش‌های ساختاری و اجرایی مواجه است که کارآمدی آن را محدود کرده‌اند؛ ازجمله: ابهام در حدود صلاحیت شورای رقابت، فقدان تعریف صریح اثر الزام‌آور یا غیرالزام‌آور پیام، نبود سازوکار مشخص برای عدول یا اصلاح پیام در صورت تغییر شرایط اقتصادی، و امکان اعتراض شخص ثالث به پیام. این نارسایی‌ها سبب شده است پیام مطمئن بیش از آنکه نهادی رسمی و معتبر تلقی شود، صرفاً اعلام نظری مشورتی باشد که امنیت حقوقی لازم را ایجاد نمی‌کند. همچنین، فقدان الزام به ثبت و انتشار عمومی پیام‌ها، مانعی در مسیر ارتقای شفافیت،

وحدت رویه و اعتماد عمومی به شورای رقابت است؛ چراکه تأخیر در رسیدگی و تشتت آراء، از جمله پیامدهای این خلأ است که اثربخشی آن را کاهش می‌دهد. در کنار این کاستی‌ها، آثار تبعی و گاه مسئولیت‌زای پیام‌ها نیز نباید مغفول بماند؛ زیرا در صورت اتکای فعال اقتصادی به پیام و مغایرت بعدی آن با تشخیص سایر مراجع، امکان طرح مسئولیت مدنی یا انتظامی برای مرجع صادرکننده وجود دارد. سکوت قانون در این خصوص، خلأ جدی است که شفاف‌سازی آن برای تضمین ثبات حقوقی و اعتماد فعالان اقتصادی ضروری است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد این استعمال، با ماهیتی ترکیبی از عناصر مشورتی، پیش‌گیرانه، تنظیمی و موقتی، نقشی دوگانه ایفا می‌کند: از یک سو در خدمت شفاف‌سازی و پیش‌بینی‌پذیری رفتارهای اقتصادی بنگاه‌ها قرار می‌گیرد و از سوی دیگر بستری برای مداخله پیشینی در برابر تهدیدهای ضدرقابتی فراهم می‌سازد. باین‌حال، برای بهره‌برداری کامل از ظرفیت‌های پیام مطمئن، لازم است این نهاد در قالبی شفاف، منسجم و پیش‌بینی‌پذیر استقرار یابد تا توازن مطلوب میان آزادی‌های اقتصادی و مداخلات تنظیمی حفظ شود. رفتار شورای رقابت در برابر استعمال‌ها، گاه با سکوت مواجه شده است که به‌عنوان تأیید ضمنی یا مشروعیت‌بخش تلقی می‌شود؛ امری که به‌دلیل عدم تصریح حدود آثار حقوقی پیام مطمئن و تبیین ناقص نقش آن در نظام حقوقی رقابت، پیامدهای زیان‌بار برای امنیت بازار به‌همراه داشته است. حق تغییر موضع شورا در صورت تغییر شرایط اقتصادی، غیبت ضوابط مشخص برای صدور یا عدول از پیام، و عدم الزام متقاضی به ارائه اطلاعات کامل و با حسن نیت، زمینه را برای رفتار فرصت‌طلبانه، افزایش دعاوی و کاهش اتکاپذیری حقوقی فراهم ساخته است. همچنین، نقش هدایتگری پیام مطمئن پس از صدور آن تضعیف شده و جایگاه آن در فرایند تصمیم‌گیری نهایی کمیسیون مبهم است؛ درحالی‌که کارآمدی این ابزار در گرو شفافیت، ثبات و انتشار عمومی، مشارکت فعال ذی‌نفعان و تعامل مؤثر با نهادهای نظارتی و قضایی است. به‌علاوه، تفاوت میان شرایط عادی و اضطراری بدون معیار روشن، موجب کاهش انسجام عملکردی شورا، افزایش هدررفت منابع و بروز تعارض‌های نهادی شده است.

در جمع‌بندی می‌توان گفت که نهاد «پیام مطمئن» اگر با اصلاحات ساختاری و مقرراتی همراه گردد، می‌تواند به ابزاری فعال، مؤثر و راهبردی در نظام حقوق رقابت کشور تبدیل شود و

سطح پیش‌بینی‌پذیری، شفافیت نهادی و اعتماد فعالان اقتصادی را به‌طور چشمگیر ارتقا دهد. برای تحقق این هدف، مجموعه‌ای از تدابیر در سه سطح قانون‌گذاری، اجرایی و پژوهشی ضروری به نظر می‌رسد.

قانون‌گذاران باید آیین‌نامه‌ای جامع و دقیق تدوین نمایند که در آن حدود صلاحیت نهاد صادرکننده، فرایند صدور پیام، آثار حقوقی و ماهیت الزام‌آور یا غیرالزام‌آور آن به‌روشنی تعیین شده باشد؛ به‌گونه‌ای که پاسخ‌گوی نیازهای فعالان اقتصادی و مشخص‌کننده محدوده اختیارات مرجع صادرکننده باشد. همچنین، ضروری است سازوکارهایی شفاف، مشخص و قابل پیش‌بینی برای تجدیدنظر، اصلاح یا عدول از پیام پیش‌بینی گردد؛ به‌ویژه در موارد تغییرات اقتصادی بنیادین یا کشف رفتارهای فریبکارانه ازسوی دریافت‌کننده پیام. انتشار رسمی و عمومی متن نهایی پیام‌های مطمئن با رعایت محرمانگی و حفظ اسرار تجاری، به‌منظور ارتقای شفافیت و ایجاد رویه‌های منسجم و قابل‌الگوبرداری، امری ضروری است. علاوه‌بر این، باید تمایز روشن و نظام‌مندی میان وضعیت‌های عادی و اضطراری با معیارهای عینی برای تشخیص و اتخاذ اقدامات مقتضی برقرار شود. پیش‌بینی ضمانت اجراهای مؤثر از جمله شناسایی، پیگیری و برخورد با تخلفات دریافت‌کنندگان پیام و نظارت بر حسن اجرای آن، از دیگر ملزومات اساسی است. در طراحی چارچوب پیام مطمئن، بهره‌گیری از تجارب نهادهای مشابه در آمریکا و اتحادیه اروپا قابل توصیه است، مشروط بر آنکه متناسب با نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران تنظیم شود.

مجریان موظف‌اند تخصص‌گرایی را در فرایند صدور پیام تقویت و از نهادهای کارشناسی مستقل به‌منظور راستی‌آزمایی داده‌ها و تحلیل بی‌طرفانه محتوای پیام بهره‌مند شوند. نهاد صادرکننده باید مسئولیت‌پذیری کامل داشته باشد و فرایند صدور و انتشار پیام را به شکلی مستند، قابل پیگیری و شفاف اجرا نماید. همچنین، ضروری است سازوکارهای نظام‌مند بازبینی، تعدیل و تجدیدنظر پیام متناسب با تحولات اقتصادی، فنی و حقوقی پیش‌بینی و به‌صورت مستمر اجرا شود. مطالبه اطلاعات کامل، دقیق و مبتنی بر حسن‌نیت از متقاضیان، و در صورت لزوم استفاده از ابزارهای تحقیق مستقل، از الزامات اساسی شورای رقابت است. پرهیز از سکوت نهادی در برابر استعلام‌ها و تبیین روشن موقعیت حقوقی متقاضی، به‌منظور جلوگیری از تفسیر نادرست سکوت به‌عنوان تأیید ضمنی، ضروری است. افزون‌بر این، تقویت نقش راهبردی پیام

مطمئن در هدایت تصمیمات کمیسیون رقابت و طراحی سازوکار تعامل مؤثر با نهادهای نظارتی و قضایی به منظور تضمین انسجام نهادی، از دیگر اقدامات مهم محسوب می‌شود. پژوهشگران می‌توانند در تدوین پیش‌نویس علمی آیین‌نامه اجرایی ماده ۴۹ با بهره‌گیری از تحلیل تطبیقی و بررسی پیام‌های صادرشده نقش مؤثری ایفا کنند. علاوه بر این، انجام مطالعات تجربی درخصوص تأثیر پیام مطمئن بر رفتار بنگاه‌ها، ساختار بازار، ادغام‌ها و دعاوی رقابتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تحلیل‌های آماری و حقوقی میزان استناد نهادهای نظارتی به پیام مطمئن نیز برای ارزیابی جایگاه واقعی این پیام ضروری است. ترویج ادبیات تخصصی از طریق انتشار مقالات علمی، ترجمه منابع مرتبط، برگزاری دوره‌های آموزشی و نشست‌های تخصصی، به ارتقای دانش حقوقی و فنی در این حوزه کمک شایانی خواهد کرد.

اجرای این اصلاحات موجب ارتقای پیام مطمئن از ابزاری منفعل به نهادی فعال، مؤثر، راهبردی و کنش‌گر در نظام حقوق رقابت خواهد شد و به‌طور چشمگیری پیش‌بینی‌پذیری، شفافیت نهادی و اعتماد فعالان اقتصادی را افزایش خواهد داد.

منابع

کتاب

۱. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، **مبسوط در ترمینولوژی حقوق**، ج ۳، چ ۶، تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۷.
۲. سیاح، احمد، **فرهنگ بزرگ جامع نوین ترجمه المنجد**، ج ۱، چ ۱۸، تهران: انتشارات اسلام، ۱۳۷۵.
۳. شمس، عبدالله، **آیین دادرسی مدنی**، ج ۳، چ ۳۵، تهران: دراک، ۱۴۰۰.
۴. شیروی، عبدالحسین، **حقوق اقتصادی**، چ ۲، تهران: سمت، ۱۴۰۰.
۵. صدرزاده افشار، سیدمحسن، **آیین دادرسی مدنی و بازرگانی دادگاه‌های عمومی و انقلاب**، ج ۲، چ ۵، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۰.
۶. غفاری فارسانی، بهنام، **حقوق رقابت و ضمانت اجراهای آن**، چ ۲، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۸.

۷. متین دفتری، احمد، **آیین دادرسی مدنی و بازرگانی**، ج ۲، چ ۲، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.
۸. مرتضوی بریجانی، عبدالحمید، **حقوق رقابت و آیین دادرسی آن**، تهران: قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۴۰۲.
۹. مهاجری، علی، **قانون آیین دادرسی مدنی در نظم حقوقی کنونی**، چ ۱، تهران: انتشارات فکرسازان، ۱۳۹۰.
۱۰. نهرینی، فریدون، **دستور موقت در حقوق ایران و پژوهشی در حقوق تطبیقی**، چ ۱، تهران: کتابخانه گنج دانش، ۱۳۸۷.
۱۱. یوسف‌زاده، مرتضی، **آیین دادرسی مدنی**، چ ۳، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۴.

مقاله

۱۲. ابراهیمی، بی‌بی رحیمه، «تحلیل انتقادی بر تعیین مصادیق «زینت» در فتاوار معاصر»، *مطالعات فقه و حقوق اسلامی*، سال ۱۴، ش. ۲۷، تابستان ۱۴۰۱، صص. ۷-۲۸. doi:10.22075/feqh.2021.22674.2769
۱۳. ابراهیمی، امید و عباس شیخ‌الاسلامی، «ارزیابی حقوقی ساختار سازمانی و کارکردهای شورای رقابت»، *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*، د. ۹۴، ش. ۳، ۱۳۹۸، صص. ۶۹۵-۷۱۵. <https://doi.org/10.22059/jplsq.2018.244557.1605>
۱۴. ابهری، حمید و رضا زارعی، «ویژگی‌ها و شرایط شکلی درخواست دستور موقت در آیین دادرسی مدنی ایران»، *مطالعات حقوق خصوصی*، د. ۴۰، ش. ۴۲، ۱۳۸۹، صص. ۱-۱۷. doi:20.1001.1.25885618.1389.40.101.1.2
۱۵. توکلی، احمدرضا، «ماهیت حکم شرعی از منظر حضرت امام خمینی (ره)»، *پژوهشنامه فقه و حقوق اسلامی*، سال ۳، ش. ۶، ۱۳۸۹، صص. ۲۷-۴۴. <https://sid.ir/paper/212122/fa>
۱۶. حسینی، عبدالرحیم، «مطالعه تطبیقی حکم شرعی در دانش اصول»، *پژوهش‌های فقهی*، د. ۱۱، ش. ۲، تابستان ۱۳۹۴، صص. ۳۶۷-۳۸۸. doi: 10.22059/jorr.2015.55618

۱۷. خشنودی، رضا و مینا حسینی، «ماهیت حقوقی شورای رقابت و تجدیدنظر از آرای آن»، *تحقیقات حقوقی*، د. ۱۹، ش. ۷۵، شماره پیوسته ۷۵، خرداد ۱۳۹۵، صص. ۲۰۱-۲۲۵.
https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56228.html
۱۸. رجبی، عبدالله، «شرایط و آثار اقدامات پیشدستانه در حقوق ایران»، *فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی*، د. ۵۰، ش. ۴، زمستان ۱۳۹۹، صص. ۶۷۸-۷۰۶. doi:10.22059/jlq.2020.273694.1007161
۱۹. روحی‌زاده، علی و مجید عباس‌تبار، «رأی اعلامی پیشگیرانه و حمایت از ناقضان بالقوه حق اختراع»، *دوفصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی*، ش. ۷۷ و ۷۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۶، صص. ۱۱۳-۱۳۱. <https://jlviews.ujsas.ac.ir/article-۱۷۵۱-fa.html>
۲۰. سمایی، عبدالله و عباس کریمی، «ماهیت دستور موقت و ویژگی آن در حقوق فرانسه»، *تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل*، د. ۱۱، ش. ۴۲، زمستان ۱۳۹۷، صص. ۱۳۵-۱۶۶. <https://sanad.iau.ir/Journal/alr/Article/1058004>
۲۱. شمس، عبدالله، «موارد صدور دستور موقت و عوامل مؤثر در تشخیص آن»، *مجله تحقیقات حقوقی*، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ش. ۳۹، ۱۳۸۳، صص. ۱۱-۴۷. https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56570.html
۲۲. فارسی، امیرمحمد، «تحلیل حقوقی تأمین خواسته و دستور موقت در آیین دادرسی مدنی: فرایندها و معیارها»، *نشریه حقوقی*، د. ۴، ش. ۴، زمستان ۱۴۰۳، صص. ۴۹۵-۵۰۸. doi:<https://doi.org/10.48309/jlps.2024.492812.1281>
۲۳. محمدزاده وادقانی، «اصل احتیاط در حقوق علوم کشاورزی و محیط‌زیست»، *فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی*، د. ۴۵، ش. ۳، ۱۳۹۴، صص. ۴۷۱-۴۸۶. doi:10.22059/jlq.2015.55030
۲۴. مصطفوی، سیدکاظم، «ماهیت حکم»، *فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، د. ۳۹، ش. ۱، بهار ۱۳۸۸، صص. ۲۸۹-۳۰۹. doi:20.1001.1.25885618.1388.39.1.14.8
۲۵. مفاخری، رؤیا، ام‌البنین رمضان‌زاده و سیدحسن حسینی‌مقدم، «تحلیل اختیارات شورای رقابت در خاتمه دادن به قراردادهای ناشی از سوءاستفاده از موقعیت مسلط»، *پژوهش‌های نوین حقوق اداری*، سال ۶، تابستان ۱۴۰۳، ش. ۱۹، صص. ۲۲۹-۲۵۸. doi:10.22034/mral.2023.2004553.1482

۲۶. میرزاده کوهشاهی، نادر، «نظارت قضایی دیوان عدالت اداری بر شورای رقابت و نهادهای مرتبط»، پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، د. ۹، ش. ۳، شماره پیوسته ۳۳، مهر ۱۴۰۱، صص. ۳۵۵-۳۸۴. doi:10.22091/csiw.2022.8269.2287

۲۷. میرقیصر، سید روح‌الله، «نقش قضیه حقیقیه در اصول فقه»، مطالعات اسلامی: فقه و اصول، سال ۴۶، شماره پیاپی ۹۹، زمستان ۱۳۹۳، صص. ۱۹۷-۲۲۰. doi:10.22067/fiqh.v46i19.20803

قوانین و مقررات

۲۸. آیین‌نامه اجرایی قانون تسهیل تنظیم اسناد در دفاتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۸۶/۱۲/۲۶.

۲۹. آیین‌نامه دفاتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۱۷.

۳۰. دستورالعمل نحوه استعلام حقوقی و پاسخ به آن در قوه قضائیه مصوب ۱۳۹۸/۰۹/۱۹.

۳۱. دستورالعمل اجرایی مواد ۴۷، ۴۸ و ۴۹ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۹۷/۰۹/۱۷.

۳۲. قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۰۱/۲۱.

۳۳. قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۰۸ با آخرین اصلاحات تا ۱۴۰۲.

۳۴. قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۰۲/۱۳.

۳۵. قانون ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰/۰۳/۰۲.

۳۶. قانون تسهیل تنظیم اسناد در دفاتر اسناد رسمی ۱۳۸۵/۰۵/۲۴.

۳۷. قانون دفاتر اسناد رسمی و کانون سردفتران و دفتریاران مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۲۵.

پایان‌نامه

۳۸. اصلانی حاجی‌آبادی، حمید، مطالعه تطبیقی پیام مطمئن شورای رقابت در حقوق

ایران و آمریکا، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده‌گان فارابی، دانشکده

حقوق، رشته حقوق، فقه و حقوق اقتصادی، بهمن ۱۴۰۲.

۳۹. حاج ابراهیمی، میثم، آثار حقوقی پاسخ به استعلام‌های ثبتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، پردیس فارابی، دانشکده حقوق، رشته حقوق، گرایش ثبت‌اسناد و املاک، تابستان ۱۳۹۷.

References

Books

1. Ghafari Farsani, Behnam, **Competition Law and Its Enforcement Mechanisms**, 2nd edition., Tehran: Mizan Publishing, 2019. (in Persian)
2. Groves, Peter J., **Sourcebook on Intellectual Property Law**, London & Sydney: Cavendish Publishing Limited, 1997.
3. Jafari Langaroudi, Mohammad-Jafar, **Comprehensive Work on Legal Terminology**, vol. 3, 6th edition., Tehran: Ganj-e Danesh Publishing, 2008. (in Persian)
4. Matin Daftari, Ahmad, **Civil and Commercial Procedure**, vol. 2, 2nd edition., Tehran: University of Tehran Press, 1999. (in Persian)
5. Mohajeri, Ali, **Civil Procedure Law in the Current Legal Order**, 1st edition., Tehran: Fekr-Sazan Publishing, 2011. (in Persian)
6. Mortazavi Birjandi, Abdolhamid, **Competition Law and Its Procedure**, Tehran: Judiciary — Office of Press & Publications, 2023. (in Persian)
7. Motta, Massimo, **Competition Policy: Theory and Practice**, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
8. Nahrini, Fereydoun, **Interim Injunction in Iranian Law: A Comparative Study**, 1st edition., Tehran: Ganj-e Danesh Library, 2008. (in Persian)
9. Sadrzadeh Afshar, Seyyed Mohsen, **Civil and Commercial Procedure of the Public and Revolutionary Courts**, vol. 2, 5th edition., Tehran: Jahad-e Daneshgahi Publishing, 2001. (in Persian)
10. Sayyah, Ahmad, **The New Comprehensive Great Dictionary (Translation of Al-Munjid)**, vol. 1, 18th edition., Tehran: Eslam Publishing, 1996. (in Persian)
11. Shams, Abdollah, **Civil Procedure**, vol. 3, 35th edition., Tehran: Darak, 2021. (in Persian)
12. Shiravi, Abdolhossein, **Economic Law**, 2nd edition., Tehran: SAMT, SH 1400. (in Persian)
13. Veljanovski, Cento G., **Economic Principles of Law**, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
14. Vincent, J. et al., **Nouveau Code de Procédure Civile**, Vol. 1, 95th edition, Paris: Dalloz, 2003.
15. Yousefzadeh, Morteza, **Civil Procedure**, 3rd edition., Tehran: Sherkat Sahami Enteshar, 2015. (in Persian)

Articles

16. Abhari, Hamid & Reza Zarei, "Formal Characteristics and Conditions of an Application for a Temporary Injunction in Iranian Civil Procedure," *Private Law Studies*, Vol. 40, No. 42, 2010, PP. 1–17. (in Persian) doi: 20.1001.1.25885618.1389.40.101.1.2
17. Bradford, A.; Chilton, A. S.; Megaw, C.; & Sokol, N., "Competition Law Gone Global: Introducing the Comparative Competition Law and Enforcement Datasets", *Journal of Empirical Legal Studies*, Vol. 16, No. 2, 2019, pp. 411–443. doi:10.1111/jels.12215
18. Cousy, Herman A., "Risks and Uncertainties in the Law of Tort", in Tort and Insurance Yearbook (European Tort Law 2006), *European Centre of Tort and Insurance Law* (Ed.), Springer-Verlag, Wien, 2008. doi: https://doi.org/10.1007/978-3-211-77572-1_1
19. Ebrahimi, Bibi Rahimeh, "Studies in Fiqh and Islamic Law," *Studies in Fiqh and Islamic Law*, Vol. 14, No. 27, Summer 2022, PP. 7–28. (in Persian) doi: 10.22075/feqh.2021.22674.2769
20. Ebrahimi, Omid & Abbas Sheikh-ol-Eslami, "Legal Assessment of the Organizational Structure and Functions of the Competition Council," *Quarterly of Public Law Studies*, Vol. 94, No. 3, 2019, PP. 695–715. (in Persian) doi: <https://doi.org/10.22059/jpls.2018.244557.1605>
21. Farsi, Amir-Mohammad, "Legal Analysis of Security for the Claim and Interim Injunction in Civil Procedure: Processes and Criteria," *Legal Journal*, Vol. 4, No. 4, Winter 2024, PP. 495–508. (in Persian) doi: <https://doi.org/10.48309/jlps.2024.492812.1281>
22. Hosseini, Abdolrahim, "Comparative Study of the Shari'a Ruling in the Science of Uṣūl (Principles)," *Fiqh Researches*, Vol. 11, No. 2, Summer 2015, PP. 367–388. (in Persian) doi: 10.22059/jorr.2015.55618
23. Khoshnoudi, Reza & Mina Hosseini, "The Legal Nature of the Competition Council and Appeals from Its Decisions," *Legal Researches*, Vol. 19, no. 75 (serial no. 75), Khordad 2016, PP. 201–225. (in Persian) https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56228.html
24. Mirqeyasar, Seyyed Rouhollah, "The Role of Ḥaqīqiya Case in Uṣool al-Fiqh (Principles of Jurisprudence)," *Islamic Studies: Fiqh & Uṣool*, year 46, serial No. 99, Winter 2014, PP. 197–220. (in Persian) doi:10.22067/fiqh.v46i19.20803

25. Mirzadeh Kouhshahi, Nader, "Judicial Supervision of the Competition Council and Related Institutions by the Administrative Justice Court," *Comparative Research of Islamic and Western Law*, Vol. 9, No. 3, serial No. 33, Mehr 2022, PP. 355–384. (in Persian) doi: 10.22091/csiw.2022.8269.2287
26. Mofakhari, Roya; Om-al-Banin Ramadzadeh & Seyyed Hassan Hosseini-Moghadam, "Analysis of the Competition Council's Powers to Terminate Contracts Arising from Abuse of Dominant Position," *New Researches in Administrative Law*, year 6, Summer 2024, No. 19, PP. 229–258. (in Persian) doi: 10.22034/mral.2023.2004553.1482
27. Mohammadzadeh Vaqani, "The Principle of Precaution in Agricultural and Environmental Law," *Quarterly of Private Law Studies*, Vol. 45, No. 3, 2015, PP. 471–486. (in Persian) doi: 10.22059/jlq.2015.55030
28. Mostafavi, Seyyed Kazem, "The Nature of Judgement," *Law Quarterly*, Faculty of Law & Political Science, Vol. 39, No. 1, Spring 2009, PP. 289–309. (in Persian) doi: 20.1001.1.25885618.1388.39.1.14.8
29. Rajabi, Abdollah, "Conditions and Effects of Precautionary Measures in Iranian Law," *Quarterly of Private Law Studies*, Vol. 50, No. 4, Winter 2020, PP. 678–706. (in Persian) doi: 10.22059/jlq.2020.273694.1007161
30. Ritchie de Larena, Lorelei, "Re-Evaluating Declaratory Judgment Jurisdiction in Intellectual Property Disputes", *Indiana Law Journal*, Vol. 83, 2007. <https://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol83/iss3/5>
31. Rouhizadeh, Ali & Majid Abbas-Tabar, "Preventive Declaratory Ruling and Protection of Potential Patent Infringers," *Biannual Judicial Legal Views*, issues 77 & 78, Autumn & Winter 2017, PP. 113–131. (in Persian) <https://jlviews.ujsas.ac.ir/article-۷۰۱-۱-fa.html>
32. Samami, Abdollah & Abbas Karimi, "The Nature of Interim Injunction and Its Characteristics in French Law," *Comparative Legal Research of Iran & International*, Vol. 11, No. 42, Winter 2018, PP. 135–166. (in Persian) <https://sanad.iau.ir/Journal/alr/Article/1058004>
33. Shams, Abdollah, "Cases of Issuing Interim Injunctions and Factors Influencing Their Determination," *Legal Research Journal*, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, No. 39, 2004, PP. 11–47. (in Persian) https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56570.html

34. Tavakoli, Ahmadreza, "The Nature of a Shari'a Ruling from the Viewpoint of Imam Khomeini (r.a.)," *Research on Fiqh and Islamic Law*, Vol. 3, No. 6, 2010, PP. 27–44. (in Persian)
35. Trebilcock, Michael J. & Iacobucci, Edward M., "Designing Competition Law Institutions: Values, Structure, and Mandate", *Loyola University Chicago Law Journal*, Vol. 41, No. 3, 2010. <https://lawcommons.luc.edu/lucj/vol41/iss3/5>
36. Ünekbaş, Selçukhan, "The Resurrection of the Comfort Letter: Back to the Future?", *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies*, Vol. 15, No.25, 2022, pp. 43–58. doi: 10.7172/1689-9024.YARS.2022.15.25.2
37. Wright, Joshua D. & Ginsburg, Douglas H., "The Economic Analysis of Antitrust Consents", *European Journal of Law and Economics (forthcoming)*, *George Mason University Law & Economics Research Paper Series*, No. LS 18-12. doi: ۱۰.۱۰۰۷/s۱۰۶۵۷.۰۱۸.۹۵۷۹.۶
38. Yun, John M., "Going Backwards: The FTC's New Prior Approval Policy", *George Mason University Law & Economics Research Paper Series*, Vol. 22, No. 06, 2022. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4063119

Rules & Regulations

39. Commercial Code, approved on 03 May 1932. (in Persian)
40. Executive By-laws of the Law for Facilitating the Preparation of Documents in Notary Public Offices, approved on 16 March 2008. (in Persian)
41. Executive Instruction for Articles 47, 48 & 49 of the Law on Implementation of General Policies of Article 44 of the Constitution, approved on 08 December 2018. (in Persian)
42. Instruction on the Method of Legal Inquiry and Response in the Judiciary, approved on 10 December 2019. (in Persian)
43. Law for Facilitating the Preparation of Documents in Notary Public Offices, approved on 15 August 2006. (in Persian)
44. Law of Civil Procedure of the Public and Revolutionary Courts (Civil Matters), approved on 10 April 2000. (in Persian)
45. Law of Notary Public Offices and the Association of Notaries and Daffariyan, approved on 16 July 1975. (in Persian)
46. Law on Registration of Companies, approved on 23 May 1931. (in Persian)

47. Law on the Implementation of the General Policies of Article 44 of the Constitution, approved on 28 January 2008 (With latest amendments up to up to 2023). (in Persian)
48. Regulations of Notary Public Offices, approved in 1938. (in Persian)

Documents

49. European Commission, Commission Notice on Informal Guidance Relating to Novel or Unresolved Questions Concerning Articles 101 and 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union (Guidance Letters), Official Journal of the European Union, C 381/9–C 381/13, available at:
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2022_381_R_0007 (last visited 17/07/2025).
50. European Commission, DG Competition, Cases Art. 81/82 (ex 85/86) Closed by Comfort Letter, [years listed 1990–1999], available in the Annual Report on Competition Policy.
51. Federal Trade Commission, Statement on the Use of Prior Approval Provisions in Merger Orders, rescinded July 21, 2021.
52. U.S. Department of Justice, Antitrust Division, Response to the Institute of International Finance Request for a Business Review, January 14, 2021.
53. “§ 50.6 Antitrust Division Business Review Procedure”, 28 CFR Ch. I (7–1–24 Edition), available at: <https://www.ecfr.gov/current/title-28/chapter-I/part-50/section-50.6> (last visited 17/07/2025).
54. Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002, Official Journal of the European Union, OJ L 1, 4 January 2003.

Cases

55. Court of First Instance, Judgment of the Fourth Chamber, 17 February 2000, Stork Amsterdam BV v Commission of the European Communities, Case T-241/97, ECLI: EU:T:2000:41, 2000, ECR II-309.
56. Stork Amsterdam BV v Commission of the European Communities, Case T-241/97, Judgment of the Court of First Instance (Fourth Chamber), 17 February 2000, ECLI: EU:T:2000:41, [2000] ECR II-309.

Thesis

57. Aslani Hajiabadi, Hamid, **A Comparative Study of the Reliable Message of the Competition Council in Iranian and U.S. Law,**

Master's thesis, University of Tehran (Farabi Campus), Faculty of Law, LL.M. in Law, Fiqh & Economic Law, 2024. (in Persian)

58. Haj Ebrahimi, Meysam, **Legal Effects of Responses to Land/Registry Inquiries**, Master's thesis, University of Tehran (Farabi Campus), Faculty of Law, LL.M. in Law (Registration & Real Property), 2018. (in Persian)

Websites

59. Antitrust Division of the DOJ, "Seeking Opinions on Potential Conduct", The National Law Review, available at:
<https://natlawreview.com/article/seeking-opinions-potential-conduct-antitrust-division-department-justice> (last visited 17/07/2025).
60. Department of Justice, Antitrust Division, Business Review Letter, available at:
<https://search.justice.gov/search?affiliate=justice-atr&query=Business+Review+Letter> (last visited 17/07/2025).
61. <https://nicc.gov.ir> (last visited 20/07/2025).
62. IP Glossary, "Business Review Letter," available at:
<https://www.ipglossary.com/glossary/business-review-letter/> (last visited 17/07/2025).
63. United States Department of Justice, "What is a Business Review? ", available at: <https://www.justice.gov/atr/what-business-review> (last visited 20/07/2025).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Comparative Study of the Nature of the Reassuring Message of the Competition Council

Maedeh Karimi Ghahderijani*

Abdullah Rajabi**

Received: 2025.03.16

Accepted: 2025.09.29

Abstract

The institution of the Reassuring Message, established in Article 49 of the Implementation Law of the General Policies of Article 44 of the Constitution, is a significant innovation in Iran's competition law, specifically designed to address mergers and acquisitions by enhancing predictability, increasing legal certainty, and preventing anti-competitive practices in these processes. This multifaceted institution combines advisory, preventive, provisional and credible features to guide market participants' conduct and promote transparency in economic transactions. However, in its current form, the Reassuring Message lacks binding legal effect on third parties and the scope and conditions of their right to object remain unclear. In the comparative section, the Reassuring Message is analyzed alongside the Business Review Letter and the prior approval policy in U.S. competition law, as well as the comfort letter mechanism under European Union competition law. Their strengths are examined in terms of relative binding force, preventive role, and public disclosure. Finally, the study emphasizes the necessity of clearly defining the Reassuring Message, drafting comprehensive and systematic regulations, specifying clear legal consequences, designing an effective accountability mechanism, and mandating the publication of messages with due regard to confidentiality. These recommendations aim to enhance the efficiency and consolidate the position of this institution within Iran's competition law framework.

Keywords:

Reassuring Message, Competition Council, General Policies of Article 44 of the Constitution, Prevention of Anti-Competitive Practices, Comparative Competition Law.

---

* L.L.M., University of Tehran: Caspian International Campus, Gilan, Iran.

** Assistant Professor, Faculty of Law, University of Tehran: Farabi College, Tehran, Iran
Corresponding Author Email: rajabya@ut.ac.ir